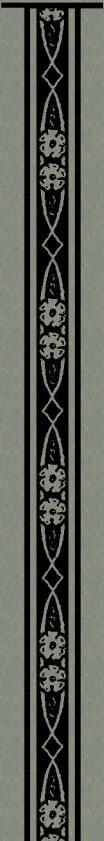

BARADLAI JÁNOS:

DR. BATTHYÁNY-
STRATTMANN LÁSZLÓ
HERCEG

KIADJA : A „BUDAPESTI URAK
MÁRIA KONGREGÁCIÓJA“ 1931.

Batthyány László herceg családja körében.

Balról jobbra: ifjabb László herceg, Károly gróf, a herceg, Blanka grófnő, a hercegné, Iván gróf, Franciska grófnő, Lilly grófnő, férjezett ifj. Batthyány Zsigmondné grófné, József gróf, Anna grófnő, Margit grófnő, Ferenc gróf.

BARADLAI JÁNOS:

**Dr. BATTHYÁNY-STRATTMANN
LÁSZLÓ HERCEG**

A „BUDAPESTI URAK MÁRIA KONGREGÁCIÓJÁNAK“ KIADÁSA. 1931.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest, VIII. Mária-utca 42. szám

Néhai

*Dr. Batthyány-Strattmann
László herceg,*

*a legideálisabb kongreganista és
legnemesebb emberbarát*

Emlékének

A Budapesti Urak Mária Kongregációja.

Előszó.

Nagy lélek szállt az Úrhoz, a tisztultabb, boldogabb élet honába, január havában. Sokan gyászolták: családja, vészerinti rokonai, barátai, a Budapesti Urak Mária Kongregációja, mint tagtársai és lelki testvérei. De gyászolta őt az egész ország katolikus tábora, sőt az egész magyarság. Batthyány László herceg arany betűkkel véste bele nevét évszázados főrangú családja nemesi fájába, a Mária Kongregáció krónikás könyvébe, a magyar katolikus egyház történelmébe, sőt a magyar társadalom arany könyvébe is. Míg egészsége engedte résztvevett minden katolikus mozgalomban. A nemzetközi eucharisztikus gyűléseken, mint Magyarország egyik képviselője, mindig ott volt. Nevét a messze-külföldön is ismerték ezen a réven. Nagy hire eljut Rómába is és Ő Szentsége egyik legnagyobb pápai renddel, az „ARANY SARKANTYÚS REND” lavagságával tünteti ki. — Elit ember volt, igaz karakter, nagy tudós, nagy katolikus, nagy kongreganista, nagy magyar. Oly egyéniség, aki mindenki rokonszenvét, becslését, csodálatát tudta kiérdemelni, mert a legszebb emberi vonásokat testesítette meg önmagában: kedves volt, szellemes, vig kedélyű, közvetlen és szívélyes, önzetlen és áldozatos, simulékony és jószágos, ki mindenkit magához vonz, akárcsak a mosolygós reggeli nap, mely kellemes fényt és jóleső meleget áraszt. — Világító-torony ő a mai viharos, felhőktől elborult élet egén, mely varázslatos fényével biztos magasba emeli az ember lelkét. — Batthyány László herceg egyben gondviselészerű egyéniség, akit az Úr jókor, már zsenge gyermekkorától, külön, szerető gondjaiba vett, mikor száz százalékos katolikus érzésű szülőket állított bölcsője mellé, akik hazafias és keresztény nevelésére a legfőbb súlyt helyezték. Így korán gyökerezett meg lelkében az ideálok szeretete. Rendkívül eleven, humoros természete mellett is a nagy

eszmék útján haladt és a fényes származása, nagy gazdagsága nyújtotta élet örömeit, a magas, minden nemesért hevülő lelkülettel tudta összhangba hozni. — Isten lelke érintette és nevelte ki benne hősi fokban azt a fennkölt gondolkodást, mely kora ifjúságától fogva élete minden megnyilatkozását sugalta. Fényes társadalmi helyzete (a legrégibb magyar mágnáscsalád tagja) nagy vagyona, hozzá a szellemi tehetség, a szlv legnemesebb adományaival gazdagon megáldott egyenisége arra predesztinálja, hogy fényes szerepet töltsön be népe életében. Érett, kész programmal hagyja el a középiskolát. Sokoldalú képzettségre tör. Az elvont elméleti tudás csakúgy, mint a gyakorlati tudás erősen vonzza lelkét. Komoly, megfeszített munkához lát, de nem azért, hogy egy szép napon brillirozzon tudásával, ünnepeltesse és bámultassa magát, még nagyobb vagyont halmozzon s fényes egyházi, polgári, vagy katonai karriert befusson. Az evangélium veleje, a krisztusi nagy karitás ihlette meg legmélyebben a lelkét. Kész az elhatározás: szenvedő embertársainak vigasztalása, önzetlen segítése lesz élete programja. Nem kívánja magára vonni szemre-szóló, fényes, nagy tettekkel az emberek és a sajtó figyelmét. Csendes, visszavonult, rejtekben folyó, de annál áldásosabb munkával tölt be és él le hosszú életet. Napi idejének javát saját pénzén épített kórházakban szenvedő, szegény embertársai körében tölti el és csak a maradékot áldozza egyéb kötelességeire, nagy családjá, tíz gyermeke nevelésére, kiterjedt vagyona kezelésére. Egyéni pihenőre, nemes szórakozásra, idejének csak kis hányada jut. — Megmutatta, hogy kell, az élet napos, rózsás útjára helyeztetve a Gondviseléstől, mégis egyenesen, a nagy emberi véggel felé törni, anélkül, hogy jobbra, vagy balra letérne, megállna, vagy hátrafordulna. — Azok közé a ritka emberek közé tartozott, akik úgy érezték, hogy többet kell adniok az embereknek, mint kapniok, hogy mindazt, amit az Úristen két kézzel szórt életük útjára, hasznélvezetre kapták, azzal a lelkiismereti kötelezettséggel, hogy osztogassanak belőle tehetségük szerint, másokat fel-emeljenek, vigasztaljanak, könnyeket szárítsanak, boldogítsanak és az étellel megbékéltessenek sok-sok szegény, szenvedő, meggyötört embertársat, magyar testvért. Egyéniségének vonzó, mag-

neses ereje az ország határain túl is kihatott: tódultak, csödlültek hozzá az emberek, a nagy emberbaráthoz, a tudós orvoshoz, a kiváló keresztényhez. Nagy sikereinek titka, hogy a testi orvosnak tudásával egyesíteni tudta a lelki orvosnak hatalmát. — A történelem, az irodalom, a művészet sok embert ünnepel s a „nagy” jelzővel tüntet ki, akik tényleg nagy emberi értékeket termeltek és hagyományoztak reánk, de a mai időktől távol állanak, nemcsak az évek számánál fogva, de lelkületükkel is s ezért rokon-szenvünket nem bírják. Rokonzásunk s hódolatunk ma mélyen szociális gondolkozású és keresztény érzésű vezető egyéniségek felé száll, akik kitartó harcra tudnak serkenteni az élettel, nemcsak anyagilag javítani az emberek helyzetén, de bársúlyos kézzel a lelket is megsimogatni, felemelni s bizó reménnyel eltölteni a jobb jövő iránt s kibíratóbbá tenni az életet. Ezen modern nagy magyar vezető emberek közé sorakozik Batthyány László herceg. — Nem régen halt meg Forain, a kiváló francia festőművész. Halálos ágyán mondja fiának: „Két-három nap múlva te leszel a családunk feje. Tudod, mit várok tőled. Magamra vonatkozólag azt kérem, vessétek sírkövemre: „Mint hívő keresztény halt meg.” Batthyány László herceg, a keresztény élet nagy művésze, halálos ágyát körülálló családjával, a rózsafüzért imádkozva szállt a jobb élet honába. Elhaló kézzel nyomta rá sírkövére a hagyományos, meleg, magyar Mária-tisztelet bélyegét: mint százszázalékos kongreganista halt meg. — Ha mindazok, akik születésük, tehetségük, állásuknál fogva hivatva vannak másokat vezetni és irányítani az élet harcában, ily mélységes, őnzetlen emberszeretettől átítatott példát adnának a társadalmi életben s azt minden cselekvésük rugójává tennék, a jelen világról, melynek mélységes alapja, nem annyira anyagi, mint erkölcsi, gyors és békés megoldásnak indulna. — Bizonyos, hogy aki e kiváló kongreganista főúr világító s melegítő vonásokban annyira gazdag életét olvassa, jobb emberré, jobb magyarrá, jobb kereszténnyé lesz. Páris, 1931 július 29-én.

P. Kipper Károly S. J.

a „Budapesti Urak Mária Kongregációjá”-nak
prézese.

1. Bevezetés.

Egy bécsi németnyelvű, kongreganista folyóirat ¹⁾ folyó évi márciusi számában Batthyány Lászlóról írván, így kezdi közleményét: „*Ez év január 22-én, 14 havi nehéz szenvedés után, elhunyt Bécsben a „Budapesti Urak Kongregációjának” egyik tagja, akire társai büszkék lehetnek.*” — Egy magyar mágnás és dúsgazdag főúr, aki fékevesztett sportok gyakorlása helyett egész életét a felebaráti szeretet apostoli kultuszának szentelte. Aki kártyacsaták és totalizátor helyett ezreseit vak koldusok réveteg markába nyomta, de előbb visszaadta legfőbb kincsüket, a szemük világát. — Visszaadta, mint orvos, mint ügyeskezü szemészoperatőr és visszaadta, mint csodáskezü és szentéletű szamaritánus. Mikor pedig egy-egy sikeresen megoperált szürkehályog (cataracta) után kórházában levette a kötést szegény vak páciense szeméről s az a sötétség birodalmából az ő jóságával újra visszatért a színek pompázatos országába, látni kezdte újból a kék mennyboltot, a tarka virágokat, a zöld mezőt . . . ő érdemeiről mitsem akart tudni. — A szeme világát visszanyert beteg az öröm spontán kiáltásával omlott az orvosherceg lábaihoz.

— „Köszönöm doktor úr, hogy meggyógyított!” — „Nem én gyógyítottam meg, barátom. A jó Isten. Annak köszönje meg.” — Történelmi érdekességű szép kasté-

¹⁾ Die Fahne Mariens. 1931. 62 old.

lyaiban, Köpcsényben és Kőrmenden, Batthyány-Strattmann herceg nem tivornyákat rendezett, hanem a szegény betegeknek rendelőt és kórházakat állított fel. A rendelőben maga látta el betegeit s ott se gróf, se herceg nem akart lenni, csak a „szegények doktora”. — Felesége, a hozzá hasonlóan fennkölt lelkű hercegaszszony, hacsak családanyai kötelességei nem akadályozták, maga segédkezett a rendelésnél és az operációknál urának. Akárcsak a szentéletű házaspárról Szent Juliánról és Bazilisszáról olvassuk a „*Szettek Életében*”, olyan apostoli módon működött a hercegi pár. — Első rendelőjét és kórházát Köpcsényben rendezte be, szinte már mint kész orvos és szemspecialista. Másfél évtizeden át működött itt, mint a messze környék áldástosztó jótévője. — Három vármegye szegényei és betegei sereglettek hozzá. Pozsony, Moson és Sopron megyéből. De jöttek messzebből is. Hamar híre futott a gyöngédkező csodaorvosnak. A szomszéd Ausztria is hangos lett nevétől. Betegeit nem osztályozta nemzetiség, vagy vallás szerint.

Akár magyar, akár német, akár horvát jött hozzá, vagy akár milyen vallású szegény, ő szeretettel kezelte. Csak a jómódúakat nem látta szívesen. „*Azok a pénzükkkel más orvoshoz is mehetnek.*” — A sors úgy hozta, hogy közel tizenöt éven át, mint gyakorló gyógyszerész, mindig Köpcsény közelében, Lajtabruckban, Fischamenden, Bécsben és Sopronban működtem s az orvos-grófnak (mert a kőrmendi hitbizomány elnyerésével, csak 1914-ben lett Batthyányi László herceggé) ez alatt az idő alatt sok száz receptjét készítettem el. — A rendelőjében és kórházában járt szegény betegek mind az elragadtatás hangján szóltak a grófról. Milyen barátságos és kedves volt hozzájuk. — „Olyan finom és lágy keze volt a gróf úrnak, mintha bársony ért volna a szememhez. Nem is éreztem, mikor megoperált. Áldott legyen az a csodatevő kéz!” — Néhány esetre még ma

is élénken emlékszem. — Egy pándorfi öreg horvát anyóka, mikor megcsináltam a gróf receptjét (sárga precipitát kenőcs,) visszakérte a receptet, mert, mint mondta emlékebe akarja eltenni. — „Nem lehet lelkem, mert a recept „szegény jogon” az „Országos Betegápolási Alap” terhére van írva. A recept itt marad.

Községi szegény léteire inkább megfizette az árát, csak hogy megkaphassa a receptet. — Mikor megkapta, összecsókolta a receptet és sírva mondta: — „A gróf úr visszaadta nekem, szegény, tehetetlen öregasszonynak a szememvilágát. A receptet az imakönyvembe teszem el és mindennap imádkozom érte. Nem orvos írta ezt, hanem egy csodatevő szent! . . .” — Hogy a gróf szerencsés gyógyításai milyen zárandoklást indítottak meg Köpcsény felé, arra jellemzésül csak annyit említek meg, hogy a köpcsényi rendelő miatt a MÁV 1903-ban kénytelen volt Királyhidáról Pozsony felé egy hajnali vonatot beállítani, amelynek utasai $\frac{3}{4}$ részben Köpcsényben kiszálltak — Az ambulancián összesereglett betegeket szelíd szemmel mustrálta végig. — Aztán kiválasztotta a szerényen hátul szorongók közül a legelhanyagoltabbakat és legrongyosabbakat. A tapogatva járó vak koldusok mindig előnyben voltak a többiek felett. Ezeket szólította be először a rendelőbe. — „Szegény vak vagyok. Segítsen rajtam, doktor úr!” — És ő segített. Mint szent Ludger püspök, az ő vakjain. „Az Isten nevében” gyógyított Batthyány László is. Talán azért voltak szemgyógyításai mindig olyan sikeresek.

Neki a rendelője nem hozott jövedelmet, sőt arra vagyont azldozott, hiszen minden ingyen meggyógyított betegét még külön is megajándékozta. Mikor pedig naponta nehéz munka után fáradtan és sápadtan visszatért családjá körébe, szeme sugárzott a boldogságtól és megelégedettségtől. Egy sereg bajt enyhített, sok szegényt megvigasztalt, sok lepergő könnyet felszáritott. — Bármerre is lapozgatok ennek az immár Istenéhez tért nagy

embernek az életkönyvében, mindenütt csak illatozó virágokra, fehér rózsákra, ibolyákra és nefelejcszekre bukkanok, melyeket ő áldásos élte alatt a cselekvő felebaráti szeretet virágos mezején gyűjtögetett. A sok virág szinte csalogatja az író, hogy azokat egy soha el nem hervadó, illatos csokorba kösse, hogy abban még késői generációk lelkesedő katolikuskai is gyönyörködhesse-
nek.

* * *

Batthyány-Strattmann herceg, annyi apostoli munka után, elvette a jók, a dicsők jutalmát. — Tavaly decemberben, karácsony előtt, egy zord téli napon felénk, budapesti lelki testvérei felé fordult gyengülő tekintete. — Súlyos és kínos betegsége közepette reánk gondolt. — A kongregáció egyik keddi ülésén küldi Péter Prézesünk útján üdvözlétét és kérését. — Imádkozzunk érte. Nem meggyógyulásért. Ő nem. Aki annyi szegénynek adta vissza az egészségét és lelki egyensúlyát, olyan szerény, hogy már nem is meggyógyulást kér. Ő orvos és tudja állapotát (carcinoma vesicae.) Csak *könnyű és boldog halálért* imádkozzunk! — Mikor aztán 10 perccel később, a szentség felmutatáskor, a Budapesti Urak Mária Kongregációjának tagjai ajkán felcsendült a „Tantum ergo,” zokogás hallatszott többfelől. Nekem pedig lüktető agyamban egy perc alatt végigperegtek 15 év emlékei. Újra magam előtt láttam a hercegorvos apostoli alakját, fülemből csengtek vigasztaló szavai, melyeket a szegény betegekhez intéz, láttam újra simogató finom ujjait, melyekkel vak koldusok világtalan szemén tapogató s arra ujjával a kereszt jelét teszi.

Ott áll most az Isteni Bíró trónja előtt. De Batthyány Lászlónak ott nincs mit félnie. Őt ott sok öröm várja. Ő egész életében a Szentbenedeki Regula szerint cselekedett. Ő minden vak koldusban Jézus Krisztust látta. — „Éheztem és enni adtál!” — „Rongyos voltam és te

felruháztál!" — „Fáradt voltam és te fehér ágyba fektettél!" — „Beteg voltam és te meggyógyítottál!" — „Vak voltam és te visszaadtad a látásomat!" — Batthyány László ezernyi fénysugár reflekszában tündöklök.

Milyen csodás fénysugarak!

Ezer és ezer szegény vak ember visszaadott szemével az .

Az örök világosság! . . .

Budapest, 1931. június 27.

Árpádházi Szent László király napján.

2. A Batthyány nemzetség.

A németújvári Batthyányak törzse egyike Magyarország legősibb nemzetfenntartó oszlopainak. Családfájuk vagy 20—30 olyan névvel dicsekszik, amelyek közül egyetlenegy is elég volna ahhoz, hogy híruk a magyar történelem lapjain örökké fennmaradjon. — Őseik a kövágóörsi Őrsiek, már a XI-ik században, az Árpádok alatt, szerepet visznek a nemzet életében. A Batthyányak egyébként régi fehérvármegyei eredetű nemesek. Legnevesebb őseiket a következőkben sorolom fel: *B. Péter*, 1393, homo regius. — *B. György* ugyanabban az időben megszerzi Batthyányt s ettől kezdve az Őrsiek a Batthyány nevet veszik fel. — *B. Benedek*, 1506-ban királyi kincstartó és budai várnagy. — *B. Boldizsár*, † 1520. Előbb vasi főispán, majd boszniai bán. — *B. Ferenc* (1497—1566) királyi főpohárnok, horvát és tótországi bán. Adományul kapja a királytól Németújvárt, amelyik aztán a család előneve marad. — *B. Györgyöt* és *Gáspárt* 1628-ban II. Ferdinánd bárói rangra emeli. — *B. Ádám* (1630) grófi

rangot nyer. Unokája *B. Ádám* gróf 1692-ben elveszi gróf Strattmann Eleonórát feleségül, mire elsőszülött utódaik a Strattmann-féle hitbizományt kapják haszonélvezetül s a Batthyány-Strattmann nevet viselik.

Ennek az Ádámnak másodszülött fia *B. Károly* 1769-ben birodalmi hercegi rangot nyer, de mivel fiában magja kihal, az uralkodó kegyéből a hercegi rangot bátyjának Lajosnak a fiai öröklík. — A sok nagynevű Batthyány közül csak még a következőket soroljuk fel:

Egyházfejedelmek: B. Ignác gróf (1740—1798), erdélyi püspök és történetíró. — *B. József* gróf (1727—1799), esztergomi érsek, hercegprimás és bíbornok. Mária Terézia királynő nagyrabecsült tanácsadója, aki nehéz időkben sokat tett a magyarságért — *B. Vilmos*, a csehektől elüldözött utolsó magyar nyitrai püspök (1870—1924), aki, mint hercegünk vendége halt meg.

Híres törökverő hadvezérek: B. Ferenc báró megh. 1566. *B. Boldizsár*, megh. 1590. *B. Ádám* (1610—1659) királyi főasztalnokmester. — *B. Ádám* (1662—1703), horvátországi bán. A már fentebb is említett *B. Károly József* herceg, horvát bán, tábornagy. Előbb a törökök ellen küzdött dicsőségesen, majd Mária Terézia egyik megmentője lett a német-porosz hadakkal trónjáért vívott küzdelemben.

Államférfiak és politikusok: B. Lajos gróf (1696—1765), Magyarország utolsó nemzeti nádora, aki királyhűsége mellett a germanizálás nehéz idejében törhetetlenül magyar érzelmű államférfiú volt. A hírre, hogy Mária Teréziánál kegyvesztett lett, bánatában meghalt. — *B. Lajos* gróf, Magyarország miniszterelnöke a szabadságharc idején. Az osztrák kamarilla Haynau kezére adta s mint vértanú halt meg nemzetéért 1849 október 6-án, ugyanazon a napon, amikor az aradi 13 tábornok. A szabadságtéri örökmécses jelzi a helyet, ahol egy farakás mellett a Neugebäude udvarán Hay-

nau pribékjeinek sortüze nyomán megszűnt dobogni a legnemesebb magyar szív. — *B. Kázmér* gróf, mint katonai biztos és főispán támogatta 1848—49-ben a magyar szabadságharcot. Behódolhatott volna, de nagy jelleme meghunyászkodásra képtelen volt. Párisban halt meg 1854-ben, mint száműzött emigráns. — *B. József* gróf, mosoni főispán és néppárti országgyűlési képviselő (1836—1897). Atyja volt dr. Batthyány-Strattmann László hercegnek. — *B. Tivadar* (1859—1931). Előbb, mint tengerésztiszt járta be a világot, később a politikai pályára lépett és miniszteri tárcát is viselt. Évekig képviselte a zurányi kerületet s a nemzeti ellentállás idején Apponyi Albert oldalán küzdött. Sógora volt Batthyány László hercegnek.

Az itt felsorolt nagy nevek törzséről sarjadt a mi dr Batthyány László hercegünk, aki bár nagy politikai szerepekre volt származásánál fogva hivatott, ilyenekre sohasem vágyakozott s életét a legnemesebb filantrópiái munka közepette töltötte. — A politikát és a közéleti stréberkedést a herceg szívéből utálta. Jellemző rá, hogy egyszer egy közeli rokona a kerületben képviselőjelöltnek lépett fel s megkérte a herceget, hogy segítse őt hatalmi körében a választáson. A herceg megtette s mikor rokona a mandátumot tényleg megkapta, eljött megköszönni a pártfogást. A herceg szerényen elhárította magától a köszönetet, de egyszer érdeklődéssel fordul az új képviselőhöz, s így szól hozzá: „*Mondd kérlek, micsoda párti is vagy te voltaképen s mit akar a te pártod?*” Megválasztatta képviselőnek, de azt sem tudta, hogy milyen politikai párthoz tartozik.²⁾

Cimeknek és kitüntetéseknek már társadalmi állásánál fogva sem térhetett ki, bár ő azokat sohasem kereste. Lovagja volt az aranygyapjas rendnek, a magy.

²⁾ Világposta. 1931, márc. 93 old.

kir. Szent István rendnek és a pápai aransarkanytyús rendnek. Cs. és k. kamarás volt, a főrendiháznak és a kir. magyar Tudományos Akadémiának rendes tagja, hitbizomány birtokosa és örökös vasmegyei főispán. De összes kitüntetései mellett az ő mély katolikus és szeráfi eszmekörében talán arra volt legbüszkébb, hogy Szűz Mária kongregációjának tagja lehetett.

3. Németújvár, a Batthyányak sasfészke.

A vasmegyei Körmenden van a Batthyány-Strattmann hercegek hitbizományának székhelye s a szép hercegi kastély. — Innét alig 25 kilométernyire nyugaton egy sziklahegy tetején áll büszkén a Batthyányak ősi vára, *Németújvár*, ma: *Güssing*. Egyik kiváló ősök, *Batthyány Ferenc*, királyi főpohárnok és horvát bán (1497—1566) kapta királyi adományul a várat és az uradalmat. Azóta nevezi magát a család „németújvári Batthyány“-nak. — Kis vicinális vasút visz ide Körmendről, de közben, Pinkamindszentnél van a trianoni határ. Németújvár tehát már Burgenlandban van. — Kies fekvésű kis mezővároska épült a várhegy aljába, mely fölött dacosan emelkedik a 800 éves sziklavár, hajdan, még a Batthyányak előtt, a keménykötésű Németújvári grófok bevehetetlen sasfészke, akik 600 év előtt még a magyar királlyal is ujjat húzni mertek. — Ma már a büszke várnak nagyrésze romokban hever, épen csak még a vártemplom és a fellegvár maradt. — Ha innét, a lovagteremből lenézünk, mélyen alattunk terül el a község csinos emeletes házaival. A várhegy lejtőjén áll a gróf Draskovicsok modernül épült szép kastélya. Odább a ferencrendiek ódon zárdája a plébániatemplommal, mely alatt a Batthyány grófok régi sírboltja terül el. — A gróf Draskovicsok egyik gazda-

sági épületében vannak ma az osztrák Bezirkshauptmannschaft hivatalai elhelyezve. Innét meredek serpentin-úton megyünk fel a várba. — A vár fensíkjáról, melyet a leomlott várfalak öveznek, lépcsőn megyünk fel a vártemplomba. A dicső multról beszél itt minden kő, régi diadalok után a szomorú enyészet. Úgy a templom, mint a fellelgvár az idők viszontagságai nyomán omladozófélben. A fellelgvár legmagasabb terme a lovagterem. Innét minden értékesebb tárgyat még a megszállás előtt Csákányba vittek. De azért maradt még látnivaló. Itt vannak a legrégibb Batthyányak családi képei sorban a falon. A sort a XII. századból egy homo regius, Örsy Ferenc (Franciscus Eursi de Keuvago-Eurs) nyitja meg. A kővágóörsi Örsy-ek a Batthyányak egyenes ősei. Batthyányaknak Batthyány György óta nevezik magukat, aki mint, Eörsi György, királyi adományul kapja Batthyányt. — Van itt vagy 20 ősnek a képe. Csupa főispánok, bánok és hadvezérek. A XVII—XVIII századbelieknek, tehát köztük a legújabbaknak már a szarkofágjaik is megvannak a családi sírboltban. — Elmerülök a képek latin felirásainak olvasásába. Nézem a haragos, zord, kurucképű, fringiás és pitykementés Batthyányakat, míg mögöttem türelmetlenül csörgeti kulcsait a várőr felesége. — Menjünk! — A nagy terem közepén nagy ovális tanácskozó asztal, körülötte magas támlájú, ónémet, rozszant karosszékek. — Még egyszer felnézek az ősökre, a komoly Batthyány vitézekre. — Bizarr ötlet! . . . Ha ezek az urak most megelevenednének, sarkantyúsan, fringíasan az asztalhoz telepednének . . . Én meg halkan odasugnám nekik: Magnifici, generosi et spectabiles! Ez itt már nem Magyarország! . . . Milyet csapnának az asztalra! . . .

De nem szólok semmit. — Csendesesen kimegyek. — Nekik ott lenn a sírboltban talán már úgyis mindegy . . . Csak pihenjenek.

4. Gyermekkora.

Batthyány László gróf 1870-ben, okt. 28-án született Dunakilitin. Édesatyja Batthyány József gróf, főispán és országgyűlési képviselő volt. Édesanyja szül. Batthyány Ludovika grófnő. — Gyermeksége első éveit szülei boldog családi körében töltötte, de az első nagy lelki csapás korán ráköszöntött az élénk temperamentumu gyermekre. Édesanyját korán elvesztette. A jó édesanya mély vallásosságát kitörülhetetlenül beleoltotta kisfiába s ez a religiózus szellem nyomot hagyott egész életében. — Végrendeleti intézkedés következtében aztán a tíz éves kis László Karlsburgba került, Bécs mellett, a Jézustársasági atyák nevelőintézetébe. Ebben a régi híres internátusban már ő előtte is sok katolikus mágnásfiú nyerte első oktatását. — Gondoskodó édesatyja később a kalocsai Jézustársasági kollégiumba küldte, hogy a középiskolákat magyar nyelvű gimnáziumban fejezze be. — László gróf élénk felfogású, okos kis fiú volt és tanulmányaiban örömdetesesen haladt. Eleven vérmérsékletét azonban itt sem tagadta meg. Apró kis tréfái és ártatlan diákcsinyjei miatt azonban elég sűrűn előfordult, hogy a komoly jezsuita atyák „*ad audiendum verbum*” szólították. — Diákpajtásai között az örökös tréfamester egy úgynevezett „*allotriaklub*”-ot alakított, melynek elnöke lett s melynek keretén belül sok móka játszódott le.³⁾ De ha a kis impoztork tanárai néha meg is pirongatták, komolyan egyik se tudott volna haragudni a mosolygós arcú pirospozsgás kisfiúra, hisz a szíve aranyból volt. — Ha az intézetet látogatásukkal magasabb személyek tisztelték meg, a glédába állított kollégistáknak első sorában mindig ott állt a kis László gróf, akinek megelégedéstől és életkedvtől sugárzó arca nyomban elárulta, hogy

³⁾ L. graf Marenzi. *Shönere Zukunft*. Wien. 1931, 632 old.

itt a jó atyák nem fabábukat, hanem életrevaló nemzedéket nevelnek. — Vallási kötelességének teljesítésében azonban tréfát nem ismert László gróf. Amilyen vidám és önfeledt volt pajtásai között, olyan komoly és magába vonult volt az ájtatossági gyakorlatokon. — Aminthogy igazi elégedett életkedvet csak istenes lelkiismereti állapot teremthet. — Már itt kisdíákkorában elárulja László gróf hajlamait és életcélját. Ha valamilyik iskolatársa rosszul érezte magát, László gróf azonnal felkereste és tanácsokkal, sőt gyógyszerekkel látta el, mintha sejtette volna, hogy ő lesz egyszer négy vármegye szegény betegeinek gondviselő és gyógyító apostola. Batthyány József grófnak és feleségének többi gyermekei is épen olyan vallásos érzelműek, mint László herceg volt. Még életben vannak közülök: özv. Batthyány Tivadarné grófné ő excellenciája, özv. Pálffy Béláné grófné, özv. Pálffy Sándorné grófné és Bethlen Aladárné grófné.

5. A főiskolán.

Batthyány László grófnál a kedélyes és vidám modor komoly belső élettelfogást takart. Léha mulatozások, eszeveszett sportok nem érdeklik. Folyton tanulni akar. Az ősi rög szeretete először a gazdasági főiskolára viszi s az érettségi után, 1890 őszén, beiratkozik a bécsi gazdasági akadémiára. De itt csak egy⁴⁾ félét hallgatott. Utána, mint huszáronkéntes lerója egyéves önkéntesi szolgálatát. De a csillogó egyenruha, a ragyogó élet nem vonzza. Komolyabb munka után vágyik. Visszakivánczik az Alma Mater ölébe. Beiratkozik a bécsi Rudolphina Tudományegyetem

⁴⁾ Hochschule für Bodenkultur. Wien, Rektori hivatal.

bölcsészeti fakultására s itt nagy érdeklődéssel a kémiát választja főtárgyul.⁵⁾ Hallgatótársaival, ha nem is pajtászkodott, de a legszívélyesebb modorban érintkezett. Senkisem érezte, ha vele beszélt, hogy főrangú és tradicionális körökből való. Abban az időben, a bölcsészeti fakultáson, egy-két osztrák bárón kívül, nem is volt mágán. — Ha az aulán egyik-másik hallgatótársával végigsietett, súgva mondogatták a bölcsészek: — „Das ist der Graf Padjani, auch ein Phylosoph! Er ist aber garnicht stolz.“

Ezeknek a soroknak az írója ebben az időben (1895—1898) szintén a bécsi egyetem hallgatója volt s én társaim előtt nem palástolható büszkeséggel vettem tudomásul, hogy előkelő magyar honfitársam ilyen szorgalmas hallgatója a bécsi egyetemnek. — Batthyány László grófot 1896-ban a bölcsészet doktorává avatták a bécsi egyetemen, de ő úgy érezte első főiskolai oklevele elnyerése után, hogy még nem ért el céljához. — Akkor már megkapta atyjától (1897) az oroszlámosi horti és köpcsényi uradalmakat s azzal a gondolattal foglalkozott, hogy köpcsényi kastélyában a szegények részére kórházat rendez be. — A gondolatot tett követte. A kórházat egyelőre 20 ágygal felállította s vezetésével orvost bízott meg. — Az ő betegekért és inségesekért dobogó szívét azonban még ez sem elégitette ki. Bántotta, hogy mint laikus a gyógykezelésben tényleges részt nem vehet s elhatározta, hogy megszerzi az orvosi oklevelet is. — Mindjárt a bölcsész-doktori oklevél megszerzése után be is iratkozott Bécsben orvosnővendéknek s 1900-ban megkapta az *medicinae universalis* doktori oklevelet is.⁶⁾ — Nyolc évet

⁵⁾ A tudományegyetem anyakönyve szerint 1893—1896 között hét félévet, mint bölcsész és azontúl 1900-ig 8 félévet, mint orvos hallgatott le itt, összesen 15 félévet.

⁶⁾ Az orvosi I. szigorlatot 1898 ápr. 22-én, a II-at 1899 nov. 8-án, a III-at 1900 máj. 29-én tette le.

töltött el összesen főiskolákon. De neki a tanulás nem teher, hanem élvezet volt. Lankadatlanul képezte magát. Hogy el nem fáradt sohasem, az megérthető. — Ha csak lehetett, mindennap reggel szentmisét hallgatott s úgy ment az egyetemre. — Az volt ő már ifjú korában is, ami őt férfikorában olyan nemesen jellemezte. — Mikor az orvosi doktorátust letette, időközben a köpcsényi kastélyban nyitott kórházának vezetését személyesen vette át. — Ezt a kórházat későbbben a faluba helyezte át, ahol saját költségén szép épületet emelt a rendelő és a kórház részére. — 1921-ben pedig, az osztrák megszállás után, a kórházat, az épületet és az egész felszerelést az osztrák államnak adományozta, azzal a kikötéssel, hogy az tovább is az eredeti célt szolgálja, t. i. a szegények ingyenes kezelését. Ha pedig ő maga Köpcsényben tartózkodik, a hozzá kíváncsi szembetegeket ezután is maga operálhassa.

6. A köpcsényi várkastélyban.

Vöröskő urának, néhai Pálffy Béla grófnak özvegye, született Batthyány Blanka grófné ma magyaróvári kastélyában lakik. A terjedelmes felvidéki Pálffy uradalmak javarészt elvették a csehek. — A grófné rajongó szeretettel, szinte csodálattal beszél édes testvérbátyjáról, László hercegről. Mikor megtudta, hogy bátyjának életrajzával foglalkozom, szívesen felajánlotta, hogy elkísér Köpcsénybe, a herceg családjához. — Magyaróvárról kellemes napsütésben indulunk el s néhány falon keresztül száguldva, alig egy óra alatt autónk már a horvátjásfalúi magyar határvámház előtt áll meg. Az útlevelügy hamar elintéződik s egy kicsivel odább már az osztrák vámház előtt állunk meg. Itt aztán már Köpcsény (ma Kittsee) első házait is látjuk. — Sajátság-

gos helyzetbe került a trianoni határok miatt Köpcsény. A falu határa három állam területébe tartozik. A község magja, maga a falu, az osztrák Burgenlandhoz tartozik. Határának keleti része, jobbára szántóföldek, magyar területen van, míg északi része a községi határnak s azzal együtt a vasúti állomás is, csehszlovák területen van. Az állomás hivatalos neve ilyenképen: „Kopcani,“ a falué „Kittsee“, a keleti határ „Köpcsény“. A kapálgató köpcsényi kisgazda így egy délelőtt 3 országot bejár és a lajbizsebében háromféle határátlépési igazolványa van. Így találták ezt jónak Trianon bölcsei. — Maga a régi osztrák-magyar határ sincsen innét messze. Alig másfél kilométernyire Köpcsénytől, Berg falunál volt a határ. Pontosan a falu első házának ereszcsonatánál volt régen a határ. Ma is ott látni még a régi határkövet. — A köpcsény-bergi határországút is zajos események színhelye volt a magyar történelemben. — Mint a prédára leső tigris, Berg mögött, a hundsheimi hegyen, leste Hunyady János kormányzót Cilley Ulrik orgyilkosaival. De a kormányzó ismerte a fondorlatok mesterét. Kétezer magyar huszárral jött el az „intim“ találkozóra és a köpcsényi országúton bekerítette és leleplezte a gaz felbujtót. — Majdnem 200 évvel később, 1662-ben történt, hogy Köpcsény urát, báró Liszti Lászlót, a tehetséges költőt, méregkeverés, gyilkosság és pénzhamisítás miatt lefejezik. Kastélya pincéiben egész pénzhamisító laboratóriumot találnak. — Ötven évvel később pedig, 1704-ben, leginkább a köpcsény-bergi országúton porzának tova Ocskaynak és Bezerédynek kuruchuszár svadronjai. A vakmerő lovasok előtt, akárcsak a vezérek idejében, félelemtől reszketett egész Bécs és Alsó-ausztria.

A terjedelmes egyemeletes szép kastély és parkja évszázados fáival felejthetetlen benyomást gyakorol. — Itt, ahol minden bútordarab László hercegre emlékez-

tet, ahol tetterős fiatal férfikorának legszebb műveit alkotta, itt tölti a család mély gyászának hónapjait. Az emlékek sebei lassan hegednek, hiszen aki elment, mérhetetlen ürt hagyott maga után. De van-e jobb ír az imádság balzsamánál? Leeresztkedő kegyességgel fogadja a hercegné látogatóit, habár jelenleg nem fogad senkit. Halk hangjában benne rezeg a közelmúlt nagy fájdalma, de kiérzik az Isten akaratában való megnyugvás minden szavából. Az igazi, mély vallásosság nem ismeri a kétségbeesést. — A parki lugasban uzsonnára terítenek. Megismerkedem a családtagokkal. László herceg és a fiatal grófok Budapesten végzik tanulmányait. Csak József gróf van itthon, de ő is pesti jogász. Az öt grófkisasszony közül csak a legidősebb hiányzik. Lilly grófnő ifj. Batthyány Zsigmond gróf felesége s a vasmegyei Szecsődön, birtokukon laknak.

Anna, Blanka, Franciska és Margit grófnők csakhamar tenniszbe fognak, később József gróf is belemelegszik. A bájos lánykák arcáról lesugárzik az egészség és az élet derüje. A legidősebb köztük, „Ancsi” grófnő, a mamája bizalmas magántitkára. Ő volt a fiatalon elhunyt Ödön grófnak, a „Szűzanya kis karmesterének” zongorapartnere, akiről megható emlékfüzetében olyan szeretettel szól atyja, László herceg s akinek halálos ágyán megígérte Ödön bátyja, hogy: „Majd fönt imádkozom érted és megvédek, ha a kertben az ág rád akar esni, felfogom azt.” — Ancsi grófnő most a mamája kívánságára telefonálni megy a kastélyba Budapestre a bátyjainak. Nekem pedig kedves előzékenységgel mutatja meg a park környékét és történelmi érdekességeit Coreth Miksa gróf, a hercegné testvére. Bár civilben volt, egész fellépése elárulta a régi osztrák-magyar hadsereg délceg lovastisztjét. A világháborút, mint tényleges dzsidástiszt küzdötte végig. — A régi omladozó várfalak és a mély várárok egy része megvan még. Mellette egy latin felírás a bolto-

zatos várkapun Listius János báró emlékét hirdeti. A kastély északi homlokzata előtt szép szoborművekkel óriási vízmedence van a földbeépítve és szökőkutakkal felszerelve. — A főbejáraton át megtekintjük a kastély kápolnáját. Itt minden az elhunyt herceg mély valóságosságát bizonyítja. A falakon a család tagjainak védőszentjei. A padon ott fekszenek a gyermekek imakönyvei. A sekrestyében, a falakon berámázva minden gyermek elsőáldozási és bérnálási emléklapja. A családfő gondolkodása itt irányt adott. Az áhitat és istentisztelet itt nem üres formáság, hanem lelki szükséglet. — Ittlakása idején az elhunyt herceg 16 éven át (1898—1914) mindennap itt hallgatott reggeli szentmisét és esti litániát. — Az emeleten vannak a család lakosztályai. A termes, nagy fogadószoba és a herceg dolgozószobája amerikai íróasztallal. Minden úgy, ahogy a herceg életében volt. — Szinte meghiúsultam olvastam a herceg kongreganista diplomáját 1911-ből, melyet a „*Budapesti Urak Mária Kongregációja*” állított ki. Mennyire megbecsülte ezt, mutatja a körülmény, hogy az okmány berámázva állandóan a herceg ágya fölött függ. — Még alig hét hónapja, hogy elhunyt a herceg, de szentéletű és áldozatos katolicizmusáról már egész irodalom szól, persze külföldön és nagyrészt német nyelven. A hercegné ezeket a hitbuzgalmi folyóiratokat szépen elrendezve, külön szekrényben tartogatja. Százával kapja naponta a hercegasszony a régi monarchia minden tájáról a leveleket. Egyikben egy szerény ereklét kérnek a herceg hagyatékából, a másikban egy csodálatos imameghallgatásról írnak az elhunyt herceg közbenjárására. Ezek mind a boldoggáavatásnak előhírnökei. — Kegyesen marasztal a hercegasszony vacsorára és esti litániára, amelyen örömet is résztvennénk, hiszen a környezet és a herceg körüllegő emléke olyan lebilincselő, de az idő halad és Pálffy grófné estére otthon akar lenni. — Még egy utolsó pillantás

az emeleti nagy erkélyről az impozáns parkra s a közelebbi pozsonyi várra, melyet a fák félig eltakarnak s mi búcsúzunk. — Előáll az autó. Két kis kutya, egy fokszí, meg egy dakli, a grófkisasszonyok kedvencei, csaholva kísérik a park kapújáig. — Feledhetetlen emlékekkel telve alig vesszük észre, mikor 80 kilométeres sebességgel újra Magyaróvárra érkezünk.

7. A körmendi kastély.

Meleg júniusvégi nap. Szombathelyt már elhagytuk, Körmend felé közeledünk. A személyvonat harmadik osztályában csupa egyszerű ember ül. Iparosok, munkások, batyus öregasszonyok. — Nagy uraknak a kisemberek, gazdagoknak a szegények a legszigorúbb bírái. Ezeknek a véleményére vagyok kíváncsi. — Szemben velem egy idősebb iparosformájú ember ül munkaruhában. Máv. mozdonyvezető. Körmenden lakik. Szívesen beszélget, nem kell nógatni. — Hamar a kastélyra és a hercegre terelődik a szó. Szeme csakúgy csillog, ha a boldogult hercegről beszél. Micsoda arany szíve volt. Mit tett a szegényekért és a betegekért? Öneki három gyermekét is kezelte és meggyógyította. Nem is ember volt az, hanem valóságos ember képében járó angyal. — Entuziazmusa elragadja és szinte csodás szemgyógyulásokat sorol fel. Egyet különösen megjegyeztem magamnak, mert nevet is mondott s az eset a terapia szempontjából is szinte hihetetlenül hangzott. — *Pungor Ilonka*, szombathelyi vasutas születésétől fogva vak kislányát félévig kezelte a herceg. Eleinte semmi eredmény sem mutatkozott, de a herceg nem vesztette el kedvét, a gyermeket ismételten megoperálta és szemüveget adott neki. Lassan azonban a helyzet megváltozott. Előbb mintegy ködfátyolon keresztül látni

kezdte a tárgyakat. Ma pedig erős szemüvegével már a betűket is tudja olvasni. — A mozdonyvezető hangos beszédére felfigyelnek a szomszédok is. Mindenkinek van egy ismerőse, vagy rokona, akinek a herceg visszaadta az egészségét. — Egy öreganyó hangosan felkiált: — „Istenes szent ember volt a herceg úr, nagyeszű és vajszívű. Az én kis onokámat is ő gyógyította meg, pedig már lemondtak róla az orvosok. Áldja meg őtet a nagy jó Isten még a haló porában is.” — A mozdonyvezető folytatja: — „Nem volt annak kérem egy ellensége sem. Még a szociáldemokrata munkásság is tisztelte ezernyi jótetteért. Mert mindig csak a szegényeket, a nincsetleneket pártfogolta.” — Beérünk Körmendre s én elbúcsúzom a herceg tetteinek bírától. — Este lett s én bejárom a kis mezővárost. — A földesúr gondolkodása nyomát mindenütt tapasztalom. — A vendéglőben, ahol vacsorálok plakát lóg ezzel a felirással:

„Trágár szavak, káromkodások tilosak. Az előforduló eseteket szigorúan megbüntetem. Főszolgabíró.”

Nem tudom, mennyi befolyása volt a hercegnek az adminisztráció kezelésének mikéntjére? Csak annyit tudok, hogy én ilyen plakátot még Körmenden kívül sehol sem olvastam. — A közönség itt utcán és nyilvános helyeken illedelmesen és tisztességtudóan viselkedik. — Különben rossz napom volt, mert senkit sem találtam otthon azok közül, akiket kerestem. — Fuchs Ferenc esperes, a herceg kedvelt udvari embere távol volt. A kastélyba sem mehettem be, mert a hercegné két gyermekével aznap érkezett meg. — Csak kívülről láthatam a szép kastélyt. Szerettem volna pedig sok mindent látni. A kórházat a kastélyban, a házi kápolnát, ahol naponkint térdelt a herceg, s ahol úgy Ödön fia, mint a herceg koporsója utolsó útja előtt pihent. A szobát, ahol Ödön gróf meghalt s a „*kerek szobát*“, ahol lakott, ahol szép dalait komponálta s ahol egy túlvilági, liliumokkal körülszegett életről álmodozott.

Már nagybetegesen feküdt a herceg 1930 áprilisában, amikor Sipos Antal, a körmendi hercegi intéző Bécsben, a Löw szanatóriumban meglátogatta. — „Gyógyuljon meg már Hercegséged s jöjjön haza. Olyan örömmel és díszkapuval fogadjuk, hogy . . .” — „Ó, Sipos bácsi, akkor nem megyek haza, ha ilyesmivel fenyeget!” — „De nem lehet ám a körmendieknek megtiltani, hogy ne fogadják Hercegségedet újjongva!” — „Akkor inkább loppal szököm haza, éjjel.”

És úgy jött. — Éjjel, lopva, fekete autóban szökött haza. A diadalkapu is elmaradt, az újjongás is. Könnyes szemekkel fogadták s másnap ott pihent koporsója a kápolnában, ahol annyiszor ministrált.⁷⁾

8. A sokoldalú herceg.

A herceg valóságos univerzális lángész volt, de rendkívül magas tudományos képzettsége mellett is azt látjuk, hogy főképp technikai ügyességek iránt volt leginkább fogékony. — Első érdeklődése, mint földbirtokos fiának, az agrikultúrára terelődött, de ezen a téren, mint azt a bécsi gazdasági főiskola (Hochschule für Bodenkultur) rektori hivatala igazolja, csak rövid ideig mozgott. Egy félévet töltött itt, az 1890-91 tanévben az I (téli) félévet. — Utána egyéves önkéntesi évet szolgálja le a huszároknál. — Most a kémia felé fordul az érdeklődése s későbbben a bölcsészeti karon leteszi a kémiai doktorátust. Saját laboratóriumot rendez be, melyben szakavatottsággal gyárt különféle cikkeket: cipőpasztát, fogpépet, haj-és szájvizet, kölnvizet stb. Ugyanitt foglalkozik fényképészettel és metallurgiával is. Aranyoz, ezüstöz és viaszfigurákat önt. Nincs a tehni-

⁷⁾ Rábavidék, 1931. február 8. Bartunek János.

kának olyan ága, amelyik ne érdekelné tettvágát.⁸⁾ — Később, 1900-ban leteszi az orvosi doktorátust s berendezi köpcsényi kórházát. — Érdeklődik a csillagvizsgálat iránt is s köpcsényi kastélyának déli erkélyén ma is láthatunk egy felszerelt spectroscopot. A bécsi csillagvizsgáló intézetben a tanárok között több jó ismerőse volt. — Fiatalabb korában szenvedélyesen művelte a zenét. Szépen zongorázott és a templomi harmóniumot is jól kezelte. Egy ízben fogadásból egy egész éjjelen át játszott vig darabokat kotta nélkül a zongorán. Ezt a tehetségét Ödön fia is örökölte. — Orvosi laboratóriumában és műtermében gyakran konstruált új műszereket igen ügyesen. Tökéletesített Röntgen készülékeket is.⁹⁾ Ezek a tehnikai készségei néha szinte spontán fejlődtek ki benne. — Nizzában egyszer egy vak orgonista mellett órákat eltöltött s megtanult a harmoniumon játszani. — Máskor ismét Nerviben, az olasz Rivierán egy kis órásmeister költötte fel érdeklődését s szinte órák alatt tanulta meg az órásmeisterséget. Otthon aztán az egész kastély és személyzet elromlott óráit ő javította meg. — A gépek minden fajtája, a kicsinyek és nagyok egyformán érdekelték. Letette a gépjárművezetői vizsgát és soffőri képesítést szerzett. Mint úrvezető közismerten remekül kezelte az autót. Saját soffőreit maga képezte ki és Köpcsényben valóságos soffőriskolát tartott, ahová püspökök és ismerősei küldték soffőreiket tanulni. — A herceg biztoskezü vadász is volt s minden őszön töltött hugának, Blankának, Pálffy Béláné grófnénak felvidéki vadászterületein néhány kellemes napot. — A természet szépségei iránt a hercegnek különösen nagy érzéke volt, amiből megmagyarázható, hogy családjával gyakran utazott az alpok gyönyörű vidékeire. — Ez a nagy természetszeretete megérteti velünk azt is, hogy

⁸⁾ Die Fahne Mariens. 1931. Mai, 103.

⁹⁾ Dr. L. graf Marenzi. *Schönere Zukunft*. Wien. 1931, 632.

a botanika és a természetrajz egyes ágai is igen érdekelték. A virágokat szenvedélyesen szerette s azokat latin nevükön is ismerte. Ismerte úgyszólván az összes lepkefajokat és a kagylókat is. — A természet remekeit azonban az ő átszellemült gondolkodásában mindig Isten nagy jóságára tudta visszavezetni s megható volt őt hallgatni, mikor gyermekei őt felcsillanó szemekkel hallgatták ilyenkor. Elmagyarázta a herceg, hogy a virágok színpompája, a cifra pillék köntösének káprázatos ragyogása, az alpesi hegyvidék vadregényes szépsége és a dalos madarak, a rigófütty, a fülemile búbajos csattogása, mind, mind csak a jó Istennek, a világ teremtetőjének szánt himnusz és hozsanna . . . Talán épen ezért is történt, hogy kedvenceit, a pompázó virágokat is legszivesebben, mint oltárdíszet csodálta.

9. Az életvidám herceg.

Derüs vidámság a tiszta lelkek privilégiuma. A bűn tudata az, ami elkedvetlenít igen sok esetben. — Aki Batthyány herceget személyesen ismerte, mind állítja róla, hogy élcre hajlandó kedélyes modora volt. Szabad óráiban és gyermekei körében szinte játszó-pajtásukká vált. — Mókás természete már kis diákkorában jellemezte őt. Jezsuita tanárai Kalocsán az örökké mosolygó kis diákot látták benne, akinek piros arca csak az áhitat óráiban vált komolyra. — Későbbben hivatása gyakorlása közben is gyakran megnevettette környezetét élceivel. A kórházban még lábbadozó betegek részére is mindig tartogatott kedélyes, tréfás megjegyzéseket, amelyekkel még a szenvedő arcokra is gyakran mosolyt varázsolt. — Ha Pozsonyban, vagy Bécsben az üzletekben bevásárolni járt, a kiszolgáló személyzetet is gyakran megnevettette talpraesett élceivel. —

Lächelnd durch das ernste Leben. — Ezt a tréfára hajló kedélyességet, úgy látszik, gyermekei is örökölték tőle. — Ödön gróf még halálos ágyán is „viccel.” — „Úgy ver az üterem, mintha bomba robbanna a szobában. — Én még odafele is vicceket fogok gyártani.”

Bartunek János, körmendi tanító és leventeoktató, egyszer, még egészséges korában felkereste a herceget a rendelőben s nyárfahengert kért a leventék részére „ágyúcsósablonnak.” A herceg szellemes tréfákozás közben — amint szokása volt — odaadta a nyárfautalványt s azt receptpapírra írta. A recept így szólt: „A beteg neve: Leventék. A betegség neve: Nyárfahiány. A rendelt gyógymód: Sipi bácsi (Sipos Antal, az uradalmi intéző) adjon, Dr. Batthyány.” Mondanunk sem kell, hogy a recipe hathatós volt.¹⁰⁾

10. Dr. Batthyány László, az orvos.

A Köpcsényben 30 ágyra berendezett hórház már néhány éve működött, mire Batthyány orvosi oklevelét megkapta. Természetesen, hogy most már mint orvos kétszeres buzgalommal szorgoskodott a rendelőben betegek körül, akiket már eddig is két orvos látott el s akik naponta jobban szaporodtak. — Az orvosi szakok közül legjobban a szemészet érdekelte s itt különösebben kiképezte magát a bécsi szemészeti klinikán. Nemcsak itt tökéletesítette magát a lehetőségig, hanem egyenesen a szemésziperatóri képesítést ambicionálta, hogy minél többet tehessen szembetegeiért. Hogy ezt elérhesse, külön elméleti és gyakorlati szigorlatot kellett tennie orvosdoktori diplomája után, az úgynevezett, műtőbészit. — Sokezer szerencsés szemoperációról

¹⁰⁾ Rábavidék. 1931 febr. 1.

másutt szólunk. — A köpcsényi rendelőszoba folyosóján sokszor 60, 80, sőt néha 100 beteg állt sort, várva az áldottlelkű grófi orvosra. — Nagy és nehéz munka várt itt naponta a grófra. — A tiszta lelkek harmóniájával és derűjével arcán jelent meg aztán a gróf betegek között. A kastély kápolnájában akkor ő már szent misét hallgatott és naponta megáldozott. — Nem robot volt neki a rendelőszoba, hanem élvezet és lelki szükséglet. — Betegek között szép számmal voltak vidékiek is, Alsó-Ausztriából, sőt Pozsony és Sopron megyéből is. Nem tett különbséget betegek között, bár ő buzgó katolikus volt. A protestáns vallását épen olyan szeretettel kezelte, mint a zsidót. — Csak, ha elegánsan öltözött, láthatóan jó módú beteget pillantott meg a sorban, azt rendesen utolsónak hagyta. — „A vagyonosak más orvoshoz is mehetnek.” — Ő csak a *szegények doktora* akart lenni, a nincsetlenek jótevője, akik köszönőszóval fizetnek. — Köpcsényi kórházában a háború idején nagy munkájában két orvos is segédkezett neki. Körmenden pedig dr. Ajtay orvosnő volt sokáig asszisztense, aki ma is ott működik. Úgy Köpcsényben, mint Körmenden több betegápoló nővér is volt kórházában, akiknek főnöknője és vezetője akkorában a herceg sógornője, Coreth Lilly grófnő volt. — Orvosi praxisában a jószívű herceget néha kellemetlen csalódások is érték. Így például egyszer egy kislány jött a rendelőbe azzal, hogy szeretné a fájós fogát kihúztatni. Fogai azonban mind épek voltak. A herceg kérdéseire aztán bevallotta, hogy fogainak nincsen ugyan semmi bajuk, de anyja azért küldte hozzá a kislányt, mert azt hallotta, hogy a herceg betegeinek pénzajándékot is szokott adni.¹¹⁾

Volt a hercegnek egy jóhatású köszvény elleni bedörzsölő szere, mely különféle alkoholtartalmú alkato-

¹¹⁾ Die Fahne Mariens. 1931, 63 old.

részekből volt összetéve. Betegeinek egy része igen dicsérte a szert s abból sokat elhasznált. A hercegnek gyanus lett a dolog. Figyelni kezdett és észrevette, hogy némelyik szimuláns betege a restitutionsfluidot egyszerűen megissza. A jó herceg megneheztelt s a szer adagolását beszüntette a következő szavakkal: „*A saját költségemen mégsem fogok alkoholistákat nevelni*“ . . .¹²⁾

11. Batthyány a szemész és műtő.

Batthyány László orvosi oklevelének megszerzése után különösebben az oftalmológia iránt kezdett érdeklődni. Melegen érző szíve úgy látta, hogy legtöbbször ezen a téren tehet a szegényekért, hiszen az emberiség legnagyobb kincse a látás érzéke. Kiképezte magát tehát mint szemspecialista is. — Nagy elméleti tudásához amúgy is ügyes kéz és tehnikai készség járult. — Köztudomású ugyanis, hogy még orvosi műszerek tökéletesítéséhez is értett. — Mint mütősebész orvosi működése alatt kereken vagy 20.000 operációt végzett, ezek között körülbelül 3000 szürkehályogműtétet, úgyszólván kivétel nélkül sikeresen. Sok olyat is, melyről már az egyetemi szaktanárok is lemondtak. — Betegei azt is megfigyelték, hogy mielőtt egy szemoperációba belekezdett, előbb ujjával a kereszt jelét tette a lecsukott szemre s az operáció tartama alatt halkan mozgott az ajka. Imádkozott a betegért. — A szem-betegeket szemüveggel is díjtalanul ellátta. Felesége, a jószágos hercegné itt mindig segédkezett neki. — Mint szemész és szaktudós úgy a magyar, mint az osztrák oftalmológusokkal állandó jó ismeretségben állott s a

¹²⁾ Világposta. 1931 márc. 92 old.

nemzetközi orvosi és szemorvosi kongresszusokon többnyire résztvett. Egyes különleges eseteket praksziséból az orvosi folyóiratokban is közölt. Európa nagyhírű szemésztanáraival állandó levelezésben volt, így a magyar Grósz professzorral, Eiselsberg, Pirquet és Campbell tanárral gyakran értekezett is. — Elmondta nekik ritkább eseteit s a professzorok igen nagyra értékelték szakmunkásságát. Mikor néhány év előtt a német szemorvosok budapesti kongresszusukat tartották, azon Batthyány is résztvett nagy érdeklődéssel s utána a tudósokat vendégül is látta magánál. — Áldásos orvosi és szemorvosi működését szakemberek fogják méltatni, mi ezúttal az ő szemorvosi praxisából csak néhány személyére vonatkozó epizódot akarunk elmondani.

Egy körmendi fiatal tanító, Bartunek János, aki egyben leventeoktató is volt, több apróságot beszél el az ottani helyilapban. Az érdekesebbeket a herceg szemorvosi praxisából ideiktatom. — Egy idősebb sopronmegyei magyar felkeresi a herceget a körmendi rendelőben. Öt év óta már alig lát valamit. Elhanyagolt szemidegsorvadás. Segíteni nem lehet, legfeljebb még elhúzni kissé a teljes megvakulást. Szemcseppet ír fel neki és szemüveget ad. — Az öreg hálával elköszön, de kint megáll az ablak előtt. — „No mi baj, öregem?” — „Jaj, tekintetes kegyelmes úr, szegény ember vagyok én, nincsen nekem pénzem patikaszerre. Még visszautazni is alig tudok.” — S az ingyen rendelés és ingyen szemüveg után, a beteg magyarnak még pénzt is adott az orvosságra és az utazásra a „tekintetes kegyelmes” orvos úr. — Az egyik rendelési napon bekötött szemű soproni favágót vezetnek a herceg elé. Elmondja az esetet. — Fákat döntögettek az erdön, még pedig úgy, hogy a töve felett megfúrták s a nyílásba löport töltöttek, a gyújtózsínort meggyújtották és elszaladtak. A robbanás azonban elmaradt. Egy idő

múlva odament a favágó s azt látta, hogy a gyújtózsínór közvetlenül a lőpor előtt elaludni készül. Hirtelen megfujta a gyújtózsínórt, de a lőpor abban a pillanatban felrobbant és összeégette a favágó arcát. — A rettenetesen eltorzult és összepörkölt arcra borzalom volt ránézni. — A herceg végtelen nyájassággal vizsgálta a beteget. Bevezette a sötét kamrába és fénykísérleteket végzett vele, de hiába volt minden. A kiégett szem nem reagált többé. A páciens teljesen megvakult. — Mikor látta a herceg, hogy nem segíthet, két nehéz könnycsepp gördült le az arcán. Az orvos megvizsgálta a beteget, a felebarát megkönnyezte. — A favágó gazdag pénzadománnyal távozott.¹³⁾

Egy pénteki napon a körmendi kastély rendelőjében a látogatás alatt bemutatta egy anya 10—12 éves kislát, akinek súlyos szembaját a herceg szintén csodás módon meggyógyította: Az anya hálája nem ismert határt s ilyen szavakra fakadt: *„Úgy nyissa meg az Úristen a mennyország kapuját a Kegyelmes Úr előtt, ahogy megnyitotta a Kegyelmes Úr az én gyermekem szemevilágát! . . .”* A körülállók szeme nem maradt szárazon, de a herceg szinte restelkedve szorította meg a könnyező anya kezét s a következő beteghez fordult.¹⁴⁾

12. A községi orvos.

A háború alatt történt, hogy a köpcsényi községi orvos hadbavonulván, mint az másutt is megesett, a községi betegek orvos nélkül maradtak. Alighogy erről a herceg értesült, felajánlotta tüstént szolgálatát a hatóságnak s ő lett a községi orvos helyettese. Ez a hiva-

¹³⁾ Rábavidék. 1931 febr. 8. Bartunek János.

¹⁴⁾ Világposta. 1931 márc. 92 old.

tás pedig elég fárasztó és áldozatos. Nappal kórházi betegeivel elfoglalva, bizony gyakran megtörtént, hogy a fáradt herceget, alighogy este nyugodni tért, éjjel beteghez hívták. Megtörtént az is, hogy éjjel valamilyik környékbeli falura hívták szülönők betegágyához. Ilyenkor nemcsak duzzogás nélkül odakocsizott, hanem gyógyszerekkel és élelmiszerekkel ellátva még áldott szívé hitvese is vele ment s ha kellett órákon át együtt ápolták a segítségreszoruló betegeket. Mint ügyeskező operátor, így nem egyszer mentette meg a herceg a beteg életét. Néha bizony csak hajnalban tértek vissza a kastélyba szamaritánus művük után. Jellemző Batthyány Lászlóra, hogy ő orvosi hivatását mindig a katolikus vallás szellemében gyakorolta, minden ezzel ellenkező beavatkozást mereven elutasított. Pedig voltak neki is nehéz esetei, amikor már-már úgy látszott, hogy a gyermeket fel kell áldozni az anya életbenmaradásáért. Az orvos felelőssége küzdött benne a jó katolikussal s ő egy buzgó imával a jó Istent hívta konzultációra. Azután hirtelen hozzálátott a műtéthez s rövid időn megmentette úgy az anyát, mint a gyermek életét.

13. A herceg magánéletéből.

Batthyány László erős dohányos volt, épen úgy, mint fia, az elhunyt Ödön gróf is, aki egyszer megfogadta, hogy szombaton nem dohányzik többé. Fogadalmát be is tartotta, de mikor a hercegi család a proletárdiktatúra idején Svájcban tartózkodott, Ödön gróf nehezen nélkülözte a dohányt. „*Minduntalan szombat van!*” — sóhajtott, de azért fogadalmához hű maradt, míg gyónatója az alól fel nem mentette s azt mással pótolta. — Mikor atyja már súlyos betegen feküdt, aggódo

gyermekai szerették volna, ha kevesebbet dohányoz és előfordult néha, hogy a szájában égő szivarkát gyöngéden elvették tőle. A herceg nem szólt semmit, csak mosolyogva a dobozból új szivarkát vett ki s arra gyújtott rá. Alighanem, már mint fájdalomcsillapítót használta azokat. — A herceg úgy magyarul, amelyik is anyanyelve volt, mint németül tökéletesen beszélt. Törve a szláv nyelvet is kezelte s ha tót vagy horvát páciense jött, gyakran próbálgatta tudását. A szláv szavakat aztán komikusan elforgatta, úgy, hogy a jelenlévőket mindig megkacagtatta. — Mint igazi tudós, a herceg igen feledékeny és szórakozott volt egyben-másban. Így például szolgálai nevét sohasem tudta megjegyezni s nem egyszer előfordult, hogy évek óta nála szolgáló hű emberei nevét is elfelejtette s így szólongatta őket: „*Mihály, Gusztáv, Károly, József vagy hogy is hívják csak? . . .*” — Ünnepi vagy reprezentábilis alkalmaktól eltekintve, a herceg szeretett egyszerű, polgári ruhákban járni, ami néha szinte éles ellentétben állt egyik évekig nála szolgáló hű inasának talpig elegáns öltözetével, annyira, hogy a herceget személyesen nem ismerő idegent csak a hercegi szolga devót modora és mély meghajlása figyelmeztette a herceg személyére. — Polgári, sőt egész egyszerű környezetben is otthonosan érezte magát. Neki, aki rendelőjében az ágról-szakadtak egész légiójával érintkezett, ehhez külön iskola és tettetés nem kellett. Fiatalabb korában, birtokain, még néha a parasztlakodalmakon is megjelent s az emberek sokáig emlegették: „*Milyen kedves volt és milyen jól táncolt a gróf Úr!* — Mély vallásossága egész lényét annyira áthatotta, hogy élénk vérmérséklete ellenére se jött soha indulatba. Mindig tudott magán uralkodni, bárha orvosi működése alatt elég gyakran került olyan helyzetbe, amelyik idegeit erős próbára tette. A hercegné kijelentése szerint csak egyetlen-egyszer jött indulatba külső okok miatt. Ez

Nizzában történt 26 év előtt. De ez is csak 5 percig tartott. — Bárki ült mellette a kocsiban, ha másvallású volt is, kereszt előtt mindig levette kalapját a herceg és keresztet vetett magára. Régi stájer kocsisa így jellemezte őt: „*Wenn wir ausführen, hat Seine Durchlaucht immerfort gebetet.*” Ha gyermekeivel kikocsizott s a vidéket mutogatta nekik, közbe-közbe állandóan halkán imádkozott. — Mikor utolsó súlyos betegségében a bécsi szanatóriumban fekszik és időnként teljesen tehetetlen, még akkor is megőrizte finom úri tapintatosságát és soha ápolónővért nem kért meg olyan szolgálatokra, amelyek súlyos betegek ápolásánál elkerülhetetlenek. Ilyeneket csak felesége és gyermekei végezhettek el körülötte. — A herceg vallásos buzgóságból több apró füzetet írt és adott ki, azokon a szentképeken kívül, amelyeket szöveggel ellátva betegeinek osztogatott, leginkább Jézus Szíve és a Szűz Mária tiszteletére. Szalézi és Assisi szent Ferenc, továbbá bayloni szent Paskálhoz különösen ragaszkodott. Egyik leánytestvérét, aki irodalommal is foglalkozott, még életében megbízta, hogy írja meg magyarul szent Paskál élettörténetét. Ez nemsokára meg is fog jelenni. — Hogy a túlvilággal sokat foglalkozott s magát itt a végleges égi hazával szemben, a földön csak ideiglenes vándornak tekintette, arról többször tett nyilatkozatot. Blanka huga, Pálffy Béláné grófné két mondasát is fellejegyezte. Egyszer így szólt: „*Úgy érzem magam ezen a földön, mint egy cifra kalitkába zárt madár. Tétova repdes szűk körömben a lelkem. Ha egyszer megnyílik kalitkám ajtaja (a halálra célzott) feltarthatatlanul a magasságok felé veszem irányomat!*” Máskor ismét a háború utáni súlyos válságokról és eljövendő gazdasági katasztrófákról beszélt gyermekeinek. „*És te akkor hol leszel, Apus?*” Kérdezték gyermekei. „*Én már akkor nem leszek, gyermekeim!*” „*De mi lesz majd velünk, Apus?*” szölkak azok újra. „*Azért neveltelek*

benneteket jó katolikusoknak, hogy minden viszontagságot elviselhessetek s ha kell, hitetekért vértanúságot is szenvedjete!” — Míg fiatalabb volt, harmóniumon és zongorán kedvvel és szépen játszott. A kápolnabeli orgonálást később Ödön fia, aki tehetségét örökölte, vette át. Egyszer a herceg fogadásból és kotta nélkül egy egész éjszakán át játszott a zongorán. — A nagyobb vallási ünnepeket családja körében mindig áhítattal ülték meg. Szokás volt karácsonykor, hogy a herceg gyermekeivel együtt díszítette a karácsonyfát és felállították a kis Jézus jászolát. Minden családtagnak volt itt nippyszerű báránycája. Minél példásabban viselte magát valamelyik gyermeke, annál közelebb tehetette báránycáját a kis Jézushoz. — A herceg 1905 óta mindennap imádkozta az Officium parvum B. M. V-t. Ugyancsak 1905 óta volt napiáldozó. Ebből kitetszik, hogy életében többször mint 10.000-szer járult az Úr asztalához. — P. Kipper, a Budapesti Urak Kongregációjának prézese beszélt, hogy egyszer, vagy 20 év előtt, mint pozsonyi lelkészt haldoklóhoz hívták Ligetfalura, de tévedésből a villamoson tovább utazott s csak jóval odább, Berg állomáson vette észre a tévedést. Aggódva szállt ki, hogy mi lesz a beteggel s csak akkor tudta meg, hogy a közelben se falu, se beteg nincsen. Már tudta, hogy Ligetfalun kellett volna kiszállnia. A legközelebbi villamos csak másfél óra múlva ment visszafelé. Az állomáson Batthyány László autója állt a sofförrel. Vendéget várt, de nem jött. A páter kérésére a sofför készségesen elvitte őt Ligetfalura, hamarosan a beteget is megtalálták. Szerencsére nem jöttek későn. Mikor páter Kipper a sofförnek hálálkodva megköszönte a segítséget, a sofför így szólt: „Sebaj, föltisztelendő úr. Ha a gróf úr megtudja, hogy azért késtem, mert az Oltáriszentséget vittem egy haldoklóhoz, azt fogja mondani: jól tetted, fiam!”

14. A megadózott jótékonyság.

A hercegnek csak egyetlen költséges passziója volt: a jótékonyság, de erre igen sokat áldozott. — Körmenten, Köpcsényben és más birtokain fenntartott emberbaráti intézményei, kórházai és karitatív művei még pengőben is százezreket emésztettek fel. — A szegény betegeket nemcsak ingyen operálta, meggyógyította és kórházaiban sokszor heteken át ápoltatta, hanem gyógyszerekkel, szemüveggel, igen gyakran ruhával és cipővel is bőven ellátta. Adott nekik sokszor pénzsegélyt és fizette a vidékieknek még az utiköltséget is. A kórházak fenntartása, segédorvosainak és az ápolószemélyzetnek díjazása szintén az ő vállát nyomta, ami tetemes pénzáldozatba került. — Szinte bántó komikumként hat ránk ezekután a tény, hogy ezután az áldozatos és költséges filantrópiái munka után még külön súlyos adót is kellett a hercegnek fizetnie. Nem tudjuk hirtelen, hogy a rövidlátó kicsinyességen, vagy a bürokrácia vaskalapján csodálkozunk-e inkább. — „Az illetékes adóhatóság Batthyány-Strattmann László hercegre, mint az általa fenntartott kórház igazgatófőorvosára, kereseti adót rótt ki — *a kórháztól élvezett jövedelme után (!)* — Az illetékes hatóság megállapította, hogy mennyi fizetés járna a hercegnek a hercegtől, ha a herceg, mint földbirtokos és kórháziennartó fizetné a herceget, mint orvosdoktor — kórházi igazgatófőorvost és ezután az imaginárius jövedelem után ki is rótt a kereseti adót, amit a herceg rendszeresen meg is fizetett.”¹⁵⁾ — Forrásunk ehhez még hozzáfűzi: „Egyszerű történet ez csupán, portré egy nagy halott és kiváló ember jellemrajzához.” — Az altruista jótékonyság propagandájához aligha tartozik hozzá az, hogy „*a jötevőt megadóztatják a jóságért.*” Risum teneatis!

¹⁵⁾ Világposta. 1931, 93 old.

15. A hálás páciensek.

Mikor valamelyik gyógyult betegét elbocsátotta a herceg, legjobban az esett neki, ha a beteg hálálkodás helyett csak ennyit mondott: — „Isten fizesse meg, doktor úr!” — Ez volt a legdúsabb honorárium, amit elfogadott, hiszen mindenkit ingyen gyógyított, sőt igen sokszor meg is ajándékozta szegény betegeit, sőt, ha kellett, gyógyszerre pénzt adott nekik. — „Akkor vagyok legboldogabb, szokta volt mondani, ha valamelyik szegény betegen segíthetek. Fáradtságom akkor bőven meg van jutalmazva.” — Volt esett arra is, hogy hálátlanságot tapasztalt, általában azonban meggyógyított betegei hálás köszönettel gondoltak mindig rája. — Hogy ki volt a herceg a szegény betegeknek, legjobban betegsége idején nyilvánult meg. — Betegszobáját elhalmozták virággal. Sok hálás levelet kap, amelyben aggódva érdeklődnek egészsége iránt. — Ezer és ezer gyógyult betege ostromolja érette imádsággal az eget. — Egy öreg falusi pásztor, akinek egyszer szintén visszaadta az egészségét, utolsó csekély garasain szentmisét mondat a nagybeteg hercegért. — A temetésekor koporsójára rakott több mint 130 koszorú legnagyobb része szegény kis emberek, régi páciensek, egyszerű koszorúja volt.

16. Batthyányi László, a lelkek orvosa.

A hercegi orvos köpcsényi és körmendi kórházait saját költségén tartotta fenn, bár azok felszerelése és ellátása tetemes pénzáldozatba került. Itt minden szegény beteget ingyen gyógykezelt. — A kórházak teljesen modern felszereléssel és Röntgenlaboratóriummal voltak ellátva. A hercegen kívül időnként még két or-

vos is működött körülötte. — A leggondosabb testi ápolás mellett a hercegnek arra is maradt ideje, hogy a betegek lelkével is törődjék. Mikor pedig katolikus betegek egészségesen elhagyták hórházát, nem egynek adta vissza meghasonlott lelke egyensúlyát is. Különös öröme szolgált, ha némelyik vallástalan, vagy hitben közönyös páciensében a vallásos élet csíráját felélesztette. — Ha nagy elfoglaltsága mellett egyik-másik ambuláns betegének hitbeli állapotával nem is foglalkozott, minden katolikus páciensének útravalóul néhány jótanácsot adott. — Ilyen hitbeli buzdításokat saját maga magyar és németnyelvű füzetekben is kinyomatott s azokat egy szentkép kíséretében a betegeknek osztogatta. — A szentkép Jézus Szívét ábrázolta s hátlapján a következő nyomtatott szöveg állt: „Vedd ezt a kis képet, mint jámbor emléket, a mi köpcsényi kórházunkból s ha úgy véled, hogy némi hálával tartozol nekünk, akkor imádkozz mindnyájunkért. Azért jöttél hozzánk, hogy tested gyógyulást találjon, ne feledkezz meg azonban halhatatlan lelkedről sem, amelyik olyan becses, hogy Krisztus a keresztfán meghalt érte. Az élet rövid s te rövidesen az Isten ítélőszéke előtt fogsz állani, aki bennünket így tanít: — Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyerné is, de a lelke kárát vallja. Gyűjtsetek magatoknak kincset az égben, ahol azt se a rozsda, se a moly meg nem emészti. — Siess tehát mielőbb a szentségekhez, mert sírodban csak jótetteid fognak boldogítani. Ezeket a baráti szájából jövő szavakat vedd szívesen, gondolj gyakran rájuk s az isteni Szív, melynek képét itt látod, adjon neked áldást hozzá.” — Ehhez a szöveghez rövid utasítás volt csatolva a tökéletes bűnbánat felgerjesztéséhez.

17. Imádság, mint orvosi honorárium.

Batthyány László puritán lelke nem tűrte rendelőjében a titulatúrát. Ő ott nem akart más lenni, mint a szegények és inségesek doktora. — Köpcsényben és Körmenden az ő szegény páciensei röviden csak „doktor úrnak” szólították. — Egy ízben egy ütött-kopott öreg koldús jelentkezett nála az ambulancián. A lerongyolódott ember szemei rettenetes állapotban voltak. Majdnem teljesen vak volt. Két szemét valamilyen útonmódon oltott mész roncsolta össze. — „Segítsen rajtam, doktor úr!” — A herceg azonnal felvette őt kórházába és heteken át kezelte majdnem teljesen remény nélkül, hogy a szemevilágát megmenthesse. Ismételten megoperálta s a gondos kezelés eredménye az lett, hogy a páciens teljesen felgyógyult. Szemei épek maradtak. — Azután tetőtől-talpig új ruhát és cipőt adatott neki s gazdagon megajándékozva bocsátotta el. — Az öreg koldús hálálkodása nem ismert határt. Térdreborult a herceg előtt s kezét csókokkal akarta illetni. — De a herceg gyorsabb volt, mint az öreg koldús. — Hirtelen mellétérdelt. — „Ha már hálát akar adni öregem, akkor adjunk együtt hálát a jó Istennek, aki magát az én közbejöttömmel meggyógyította.” — Arcán lepergő hálakönnyekkel hagyta el a herceg kórházát az öreg koldús. — Sokszor előfordult az is, hogy a meggyógyult szegény páciens a kúra végén így szólt a herceghez: — „Mivel tartozom, doktor úr?” — A felelet mindig ez volt: — „Katolikus?” — „Igen.” — „Csak egy Miatyánkkal, lelkem!”, A szegények Miatyánkaiból aztán csakugyan nagy kincset halmozott össze magának a „szegények doktora” a túlvilági életre.

18. A kápolnában.

Úgy a köpcsényi, mint később a körmendi hercegi kastélynak lelki központja a kápolna volt. — Ide gyűlt a hercegi család a reggeli szentmisére és az esti litániára. A herceg ezekről az ájtatosságokról sohasem hiányzott. A gyermekek pedig atyjuk példáján nevelődve súlyos mulasztásnak tekintették, ha a litániáról csak egyszer is hiányzottak volna. — Míg kisebbek voltak, nagyrítkán az is megesett, hogy egyik másik kis gróf 1—2 percet késett s a pap már az oltárnál volt. — „Megint későn?” — súgta halkan az apa. De ez szinte mosolyogva és nem szemrehányóan lett mondván.¹⁶⁾ — A kápolnai szentmiséken a herceg szeretett személyesen ministrálni a miséző papnak. Későbbben, mikor fiai felcseperedtek, azokkal felváltva ministrált. — Mikor Körmenden ez év január 26-án, hétfőn, a kastély kápolnájából temetésre vitték a herceg koporsóját, sokan olvasták a kápolna ajtaján a rondírással írt napi rendet, amelyik szóról-szóra így szólt:

Hétfő: Papa
Kedd: Ivi és Józsi,
Szerda: Lacika és Franci,
Csütörtök: Papa és Franci,
Péntek: Józsi és Karli,
Szombat: Ödön és Lacika,
Vasár-és ünnepnap: Ivi és Józsi.¹⁷⁾

A ministrálási napirend tehát, már 10 évnél régibb volt, hiszen, mint tudjuk, Ödön gróf, a legidősebb fiú, már 1921 tavaszán elhalt. — A hét elejét és közepét a herceg magának tartotta fenn. — Szombaton a két legidősebb gróf ministrált. Ez a nap különben az elsőszülött Ödön grófnak fogadalmi napja volt, melyet min-

¹⁶⁾ Die Fahne Mariens. 1931 ápr. 79. old.

¹⁷⁾ Rábavidék. 1931 febr. 8.

dig hűségesen betartott. — Pénteken a kis Károlyka ministrált József bátyjával. Tudnunk kell, hogy Karli a legkisebbik gyermek volt s a napirend összeállításakor (1920) még alig volt két évesnél valamivel idősebb. — A herceg csütörtöki ministránspartnere, a kis Franci, a jelzett időben szintén csak négy éves kora körül járt. — Milyen örömük lehetett a hercegi szülőknek ezeket a tipegő csöppségeket már ilyen zsenge korukban az Úr Jézus szolgálatában látni. — A napirend főúri ministránsai közül már kettő hiányzik. Most odafenn ministrálnak az ég Urának. — Két legkisebbik fiának a herceg szeretett volna maga életpályát kijelölni. Ezt látszik igazolni halálos ágyán tett ismételt kijelentése: „Két dolgot szerettem volna még megélni. Francinak az első szentmiséjén ministrálni és Karlinak a kezét vezetni az első hályogműtétnél. De legyen meg az Isten szent akarata.“¹³⁾

19. M. Magdolna nővér. O. S. B.

Az az épületes és példaszerű szentélet, ami a herceg egyéniségéből környezetére szétáradt, sok erkölcsi eredményt is hozott. A herceg példáján nemcsak a családtagok, hanem az ismerősök, sőt betegek és mindenki, akivel érintkezésbe jutott, lelkesednek és azt utánozni iparkodnak, idővel pedig a tökéletesség magas fokát érik el. — Coreth Lilly grófnő, a herceg sógor-nője, fiatal leány korában kerül nénje családjához, ahol „Tante Lillyt“ a herceg gyermekei nagyon megszeretik s vele szüleik után a legbizalmasabban érintkeznek. — De „Lilly néni“ nemcsak a nagynéni szerepét játszotta, hanem még sokkal magasabb hivatást töltött be. Ő volt

¹³⁾ Die Fahne Mariens, 1931. júni, 132. old.

a herceg kórházában a főnőknő, a főápolónő a tökéletes „jótéltélek“, aki mint egy őrangyal, szolgálta ki a szenvedőket és betegeket. — Ő volt a herceg asszisztense is s ha a hercegnét családanyai kötelességei akadályozták, Lilly grófnő az operációknál is ügyesen segédkezett. Lilly grófnő volt egyben a herceg által inaugurált „*lelki klinika*“ igazgatója is s ha a herceg a páciens testi egészségét már teljesen rendbe hozta, a szegény lábadozó lelkén rágódó esetleges csunya fekélyeket Lilly grófnő gyógyította be. Mikor aztán így a páciens ügye a jó Istennel szemben is rendbejött, a testben-lélekben újjászületett ápoltat könnyű volt útrabocsátani a világ tülekedő vásárjába. — Coreth grófnő ezt a nagy szamaritánusi munkát azonban nem mint műkedvelő végezte, hanem nagy szakavatottsággal. Elvégezte az ápolónői tanfolyamot és a kórházban állandóan egyszerű ápolónői ruhában járt. — Az egyik lapban a hercegről cikk jelent meg nem sokkal a halála után. — Ebben Coreth grófnőről a következő jellegzetes sorok vannak: „Mikor este Ave Máriára kondult meg a harang, a nagy ebédelőben gyülekeztek össze a betegek. Már mind együtt voltak. Akkor bejött a herceg sógornője, egyszerű ápolónői ruhában, egy alkalmazott ápolónővel és kezében olvasóval. Odatérdelt a feszület elé s fönnhangon előimádkozta az Úrangyalát. — Utána jött a vacsora. — Mindenki elfoglalta rendes helyét és várt. A grófnő alkalmazottaival maga hordta föl az ételt. — Maga kötöztette, ápolta, gondozta a betegeket gyengédséggel, szeretettel“. ¹⁹⁾ — Ez volt ime Lilly grófnő, az „*ápolónővér*“.

Lássuk most, ki volt „*Lilly néni*“ a családban és a herceg gyermekeinek. — A nagybeteg Ödön gróf utolsó óráiban megkéri nagynénjét, hogy olvasson fel neki kedvenc könyvéből, a „*Welcome*„-ből részleteket. A

¹⁹⁾ Világposta. 1931; 92 old.

könyv angol nyelven jelent meg. Ödön gróf „*Az utolsó üdvözlét*” című részt óhajtja még egyszer hallani. Ez a fejezet, — mint a herceg emlékezéseiben írja — elmélkedés a halálról a szentáldozás után. Mialatt a néni olvasott, Ödön gróf többször közbeszólt. Egy helyütt ez állt: „Megkönyörülök rajtad, jobban, mint az anya”. — És Ödön gróf ezeknél a szavaknál kérdően emeli szemét a jó Lilly néniére: „Glaubst Du Tante, auch ich brauche mich nicht zu fürchten?” . . .

László herceg súlyos betegsége beálltával kórházait személyesen többé nem vezethette s azokat községi kezelésbe adta. Coreth Lilly grófnő pedig teljesen visszavonult oda, ahová már régen kíváncszott, a zárdába, hogy távol a világtól, egyedül Istenének élhessen. — Belépett Szent Benedek női rendjébe s ma *St. Gabriel*-ben, egy stájerországi bencés apátságban, mint „*Magdolna nővér O. S. B.*” tölti áhítatban napjait. — Coreth Lilly grófnő üdvözült sógorával, a herceggel és nénjével, a hercegnével bízást elmondhatják magukról, hogy nursiai Szent Benedek reguláit nemcsak olvasták, de egész életükben aszerint is cselekedtek. — Ők minden vak koldúsban, aki kórházukban bottal tapogatózva jelentkezett, a szentbenedeki szellem értelmében magát Krisztust látták és úgy is kezelték. „Sicut revera Christo, ita eis serviatur!”

Már súlyos betegen 1930 júniusában levelet ír a herceg sógornőjének, amelyben erről a bencés szellemről a következő jellegzetes szavakat írja: „ . . . Sose nehezteljünk a betegre, ha nekünk kellemetlen szavakat mond, hanem ellenkezően, kettőzzük meg iránta felebaráti szeretetünket, de tolakodás nélkül. Ehhez persze bizonyos tapintat szükséges”.

20. A hercegasszony.

Batthyány László 1898 nov. 10-én vette el feleségül hitvesét, született Coreth Mária Terézia grófnőt, corredói Coreth Károly gróf, tábornok leányát. A Coreth grófi család déltiroli eredetű. — Az eredetileg osztrák származású grófnő ma folyékonyan beszél magyarul. — Ideálisabb frigy az ő házasságuknál nem is képzelhető. 33 éves házasságuk ideje alatt az ég 13 gyermekkel áldotta meg a hercegi párt. 10 ezek közül ma is életben van. — Ami emberbaráti nagy elfoglaltságán kívül rendelkezésére állt, azt az időt a herceg egészen családjának szentelte. — Ahhoz a magasztos célhoz, amit a herceg már fiatalkorában maga elé tűzött, hitvesében megértő társra talált. Férjének hű élet-társa, gyermekeinek szerető anyja, a szegények jótevője és a betegek gondviselője volt a hercegné. — Ha a herceg operált, a felesége segédkezett neki. A szem-betegeknek a hercegné választotta ki a szemüveget. Mindebben pedig orvosférje képezte ki, nem laikus passzióból történt tehát. — A kórházban fekvő betegeket a hercegné egy-két gyermeke kíséretében szinte naponta meglátogatta, vigasztalta s ha kellett, részükre szórakozásról is gondoskodott. — A hercegné ezenfelül ovodát is tartott fenn, amelyben személyesen is foglalkozott a kisgyermekkel. — Mikor a világháború alatt Köpcsényben, a hadbavonult orvos helyett, egyideig a herceg látta el a községi orvos terhes tisztjét, a súlyos betegeket és szülőnőket gyakran, még éjnek idején is férje oldalán a hercegné is látogatta s ha kellett a műtétéknél és szüléseknél segédkezett is. — Ami mindebből a nagy elfoglaltságot adó szeretetműből, mint szabad idő megmaradt, otthon a családi körben, leánykáival együtt oltárterítőket és miseruhákat hímzett s közösen díszítették fel virágokkal az oltárt. — Mint anyát talán legjobban jellemezhetnők a her-

cegnét ifjan elhunyt legidősebb fiának, Ödön grófnak a szavaival, aki halálos ágyán így köszöntö meg anyai jóságát: „Anyuskám, te vagy nekem a legdrágább, te voltál a legjobb anya a természetszerinti asszonyok között e földön, te adtál gondolatot minden szándékomhoz, minden jóhoz, amihez csak hozzáfogtam.” — De anyja iránti nagy szeretetének himnuszát és mintegy végakkordot abba a szép dalba lehelte bele Ödön gróf, amelyet halála előtt alig egy hónappal zenésített meg s amelyet utolsó perceiben még egyszer hallani kívánt:

„Nincsen arra szó édes jó Anyám,
Mi kifejezné, mit érez szívem,
Csak angyalok szent karával zenghetném:
Anyám, Te vagy a legdrágább nekem!

Felém ragyogott a világnak szépsége,
Hogy elkábítsa tágra nyílt szemem,
De ha kérdeztek, mindig azt feleltem:
Anyám, Te vagy a legdrágább nekem!

De a szó gyöngé, halvány kicsi fény,
Nem lobogó láng, inkább sejtelem,
Dallal, csak a dalban zengheti a lélek:
Anyám, Te vagy a legdrágább nekem!“²⁰⁾

21. A herceg, mint családapa.

Ami a herceg idejéből, melyet áldozatos filantrópiai munkássága nagyon is elfoglalt, még megmaradt, azt teljesen családjának szentelte. — Annyira szerette gyermekeit, hogy körükben szinte maga is gyermekké vált. — Mikor még kisebbek voltak, a parkban állandóan játszott velük és szórakoztatta őket. Együtt szed-

²⁰⁾ Hg. Batthyány László. Gróf Batthyány Ödön emlékeztére. Szombathely. 1921.

tek virágot. Mindegyiket a latin nevén ismerte, hiszen a bécsi egyetemen kitüntetéssel tette le a botanikából a medikusai alapvizsgát. — Kifogyhatatlan volt gyermekei részére a játékszerek kieszelésében, amelyeket sokszor ő maga készített el. Csinált nekik bábut, sőt csinos gyöngyfüzéreket is. — Vasárnap délutánonként saját felszerelésű mozgószínház mulattatta a gyermekeket és a szolgaszemélyzetet. Annyira a gyermekeinek élt a herceg, hogy intim családi életét soha még a vendégei sem zavarhatták meg, sőt azok is bekapcsolódtak a játékkba. A parkbeli bujócskajáték a herceg és gyermekei között akkor is vígan folyt, ha akár egy főhercegnő, akár egy huszárezredes volt, mint vendég jelen.²¹⁾ — Ezt a végtelen odaadást a gyermekek apjuknak ugyanolyan szeretettel viszonzták. Ha fárasztó napi munka után családja körében megjelent a herceg, az egész gyermeksereg már messziről az öröm hangjával futott feléje és boldog volt, aki elsőnek csókolhatta meg a papa kezét.

A hercegi családnak 13 gyermeke volt s ezek közül 11 felnőtt, csak a legidősebb fia halt meg 21 éves korában, mint szenteletű ifjú. — Önkéntelenül eszünkbe jut itt a spanyol Loyola Inigos gróf, akinek a felesége, Saez Marina őrgrófnő szintén 13 gyermeket ajándékozott példás házasságukban. Loyoláéknál a legfiatalabb fiúból lett Szent Ignác, a jezsuita-rend alapítója, az Egyház fénylő fáklyája. — A Batthyány hercegi családban a legidősebb fiút, Ödönt kívánta magának a jó Isten tiszta áldozatul. Ödön gróf mindig jezsuita akart lenni, de ez, mint elsőszülöttnél nehezen volt lehetséges. Már a halálos ágyán feküdt, mikor nyugodt mosolygással mondta környezetének: „No, most már mehetek jezsuitának. De én mindjárt magához Loyolai Szent Ignáchoz akarok bevonulni a mennyországba! . . . ”

²¹⁾ „Die Fahne Mariens“ Wien. 1931, 103 old.

Néha, ha nagyon kimerült a herceg a felebaráti szeretet szolgálatában, családjával együtt nagy utazásokat tett, de hogy mikor és hova, azt sohasem latolgatta hetekig, hanem úgyszólván pillanatok alatt határozta el. — Egyszer például, mikor ebéd után gyermekei jókedvűen a papa köré sereglettek, elővette a herceg Európa nagy térképét s azt a földre téve, minden gyermeknek egy kockát adott a kezébe s így szólt: „Gyermekek, most utazni megyünk. Mindenki oda tegye a kockát, ahová utazni szeretne.” — Minthogy a kockák jórésze Brandenburg tájára került, már kész is volt a program. — „Gyermekek! Ma délután tehát Berlinbe utazunk. Mikor leszel kész, Micikém? (A hercegaszszony becéző neve.) Nekem csak egy utitáskára van szükségem”.²²⁾ — Aznap este pedig az egész család már a berlini gyorsvonaton ült.

Ez a bensőséges családi élet érthetővé teszi előttünk azt is, hogy 33 éves házasságuk ideje alatt soha még csak egy bárányfelhő sem zavarta meg derűs életüket s a hercegné kijelentése szerint a herceg nehány napnál tovább sohasem volt a családjától távol. — Mikor pedig 1930-ban már súlyos betegen fekszik a herceg a bécsi Löw szanatóriumban,²³⁾ az egész család Körmendről a köpcsényi kastélyba költözik, hogy minél közelebb lehessenek szeretett betegükhöz, aki nélkülök egy napig sem akart lenni. — Köpcsényből, amelyik alig 40 kilométernyire van Béctől, autón úgyszólván naponta meglátogatták betegüket, sőt 1—2 családtag felváltva állandóan nála tartózkodott egészen haláláig, 1931 január 22-ig, amikor is este ágya körül imádkozó felesége és gyermekei körében hűnyja le örök álmra fáradt szemét.

²²⁾ Die Fahne Mariens. 1931, 103 old.

²³⁾ IX Mariannengasse 20.

22. A „Szűzanya kis karmestere“.

Ödön gróf, a hercegi pár legidősebb fia, aki reményteljes ifjúkorának 21-ik évében elhunyt s aki szüleinek mély vallásosságát örökölte, tehetséges muzsikusként. Szépen zongorázott és énekelt, sőt több művészi zeneszerzeményt is produkált. — A körmendi kastély kápolnájában a szentmiséken és esti ájtatosságok alkalmával gyakran kísérté orgonán szép játékával az éneket. — Így 1921 májusában is, mikor fiatal életének utolsó hetét töltötte, bár még egészséges volt. — Ödön gróf a családi körben is sokszor órákon át játszotta testvéreinek saját szerzeményeit. Ilyenkor, ha négykezest játszottak, Ancsi huga volt a partnere.

Fia emlékére írt füzetében meghatározott módon emlékezik meg a herceg Ödön gróf utolsó éveiről. — „Talán, talán egyszer még felvesz magához a Szűz Mária karmesterének!“ Szólt egy ízben, tréfásan. Vágya teljesült. — Utolsó hónapjában két szép szerzeményt komponált. Az egyik egy *„Ave Maria“* zenekíséret volt, a másik, Péter König szép költeményének *„Anyám a legkedvesebb nekem“*, megzenésítése volt. — A „Szűz Mária kis karmesterének“ hatyúdalát már csak halála után találták meg szülei az elhunyt kottái között. — Az égbe készülő tiszta lelkű ifjú sejtelve tapad a melabús dalhoz, melyet utolsó heteiben zenésített meg.

Hová sietsz te lengő szellő,
Messze tova, puszták felett?
Fáradt vagyok, magas sziklákon
Jó lesz nekem, ott megpihenek.

Hová repülsz, te dalos madár?
Erdők lombjának rejtekébe:
Fáradt vagyok, a ringó ágak
Úgy csalogatnak pihenésre!

És te, én lelkem, hová, hová?
Magasan szálló felhők fölé;

Odavisz engem, mert fáradt vagyok,
Az örök Szeretet övéi közé!²⁴⁾

Tíz évvel később, mikor a herceg Ödön fiát a boldog halálba követte, elköltözése reggelén, ugyanezt a szép dalt dúdolgatta az ágyában. Az ő nagy lelke is útra készült.

23. Batthyány Ödön gróf halála.

Mélyen megrendítette a hercegi szülők szívét fiatalon elhunyt legidősebb fiuk halála, mely 1921 június 5-én következett be. — A fiatal gróf 21 éves volt. 1921 május végén betegedett meg. Azelőtt makkegészséges volt. Május 31-én megoperálták vakbélgyulladás miatt, de az operáció után állapota rosszabbodott. Bélcsavarodás (miserere) állt be s állapota reménytelen lett. — Utolsó napjait, példaszerű türelmes szenvedését és hitvallói halálát hercegi atya egy kis emlékfüzetben magyarul és németül maga írta meg, azal a kifejezett céllal, hogy miként Ödön fia már életében is egy mintaszerű kongreganista ifjú életét élte, példája még halála után követésre intsen.²⁵⁾ — A füzet tartalma megrendítően hat minden katolikus emberre. — Az emlékfüzet mottójába belelehelte a hercegi apa életfelfogását:

Fény, dicsőség, világ pompája,
Minden hiúság tőlem elmehetsz,
Mindez elmúlik, veszélyt rejt magában,
Világ engem boldoggá nem tehetsz.“

A toll gyenge ahhoz, hogy a hercegi szülők mély-

²⁴⁾ Dr. Batthyány László herceg. Gróf Batthyány Ödön emlékezetére. 10 old.

²⁵⁾ Gróf Batthyány Ödön emlékezetére. Szombathely, 1921. In memoriam Comitis Ödön Batthyány. Wien 1921.

séges fájdalmát leírja. — Az anya szépen serdülő legnagyobbik fiát látta reménytelenül szenvedni. Fájdalma annál nagyobb volt, mert Ödön fia kimondhatatlanul szerette édesanyját. — Az atya fájdalma pedig szinte kettős volt. Szenvedett benne a szülő, aki vérszerinti gyermekét és elsőszülött fiát látta Ödön grófban. De fájdalma azért is nagy volt, mert hiszen ő, mint orvos tudta, hogy fia állapota reménytelen és se vagy, se orvosi tudás őt többé az életben vissza nem tarthatja. — Az acélos hit, az Isten irgalmában való mélységes öntudat itt is csodákat művelt. Nem a szülők vigasztalják gyermeküket. A beteg ifjú vigasztalja bánkódó szüleit. — A beteg fiatal gróft halálos ágyán annyi kegyelemben részesíti a Gondviselés, hogy élete utolsó két napján szinte a boldogok glóriájával tiszta homlokán fekszik ágyán.

Környezete elejtett szavaiból megfigyelte, hogy utolsó lázalmában csapongó képzelete gyakran jár atya nagybátyjának, idősebb Batthyány Iván grófnak csákányi parkjában és kastélyában.

Egy májusvégi vasárnapon 1921-ben, a körмени kápolnában, a reggeli szentmisén Ödön gróf ezüstösen csengő szép hangján szólót énekelt a fájdalmas Szűzanyához. Arca szinte földöntúli boldogságot árult el. Utána kis testvérkéivel közösen járult a szentáldozáshoz. Még egészséges volt, de ez volt földi életében a búcsúdala a „*Szűz Mária kis karmesterének*” Ahhoz, akit életében annyira tisztelt. A rákövetkező héten megbetegedett. — A tiszta lelkű ifjú sohasem talált élvezetet az u. n. modern multságokban. Édesanyja Lilly hugával egyszer bálba vitte, de még hetekkel azután is visszatszéssel szolt arról, hogy a fiatal emberek milyen témákról beszélnek s hogy a nők milyen „*kannibáli*” módon öltözködnek.

Halálos ágyán azt a kívánságát fejezte ki, hogy még egyszer szeretne kis testvéreivel közösen a szent-

áldozáshoz járulni. — A zene volt az, amihez Ödön grófnak határozott tehetsége volt. Sok szép dalt és egyházi zenét komponált. A zenével gondolatban utolsó perceiben is foglalkozott. — Megható volt, amint szüleitől és testvéreitől egyenként elbúcsúzott. Mindenki számára volt néhány megható kedves szava. — Vasárnap hajnalban, június 5-én költözött el a kis gróf. A hajnal első sugarai ragyogták be a szobát. Ödön gróf utolsó perceit élte. Atyja ütőerét fogta, az ágy körül szerettei imádkoztak. Akkor szűnt meg a főütőér verni, a végtagok jéghideggé váltak. — Alig hallhatóan súgja a beteg: „Apuskám olyan rettenetesen gyenge vagyok.” — Mély csend. A feldíszített Mária-szobor most a rózsaszínű napsugárban tündöklök. — Ödön ajkai megmozdulnak s halkán leheli: „Szentséges Szűz Mária, Istennek szent Anyja . . .”

Kilehelte ártatlan lelkét. — Amint megjósolta, úgy történt. A vasárnapi szentmisét már odafent hallgatta. — P. König S. J., akit nagyon szeretett s akiért kívánságára szülei Karlsburgba sürgönyöztek, már csak néhány órával a halála után érkezett meg.

24. A németújvári Szentferencrendi zárda.

A várhegy aljában áll a Batthyányak régi kastélya. A négyszegletű udvart emeletes, árkádok épület veszi körül. Az emeleti árkádokat ablakok fedik. Ide a kastélyba azonban nem ereszt be a hű sáfár. — Majdnem szemben a templomhoz építve van a ferences zárda. Ősi boltozatos falak. Kongó visszhangot ad a járkáló lépése. Becsengetek a klauzura kapuján. Barátságos laikus testvér nyit kaput. Bejelentem jövetelem okát. Néhány perc múlva már jön is a gvardián helyettese, Pater Leser Gracián. Kedvesen fogad. Úgy magyarul,

mint németül tökéletesen beszél. Beinvítál az ódon könyvtárterembe. Ő egyben a zárda könyvtárosa is. — Gyönyörű régi írott kódexszeket, unikumokat mutat meg, amelyektől megválni is nehéz. Egyik-másik már a külföldi kiállításokat is megjárta. Van itt 6—700 éves ritka példány is. Kézzel rajzolt és tarkán festett remek iniciálék. Régen elhalt szerzetesek munkái. — Van itt egy hatalmas gyűjtemény luteránus teológiai munkákból a XVI-ik századból. Több olyan is, amelyek még Luter Márton életében jelentek meg. Akkoriban ugyanis Németújvár volt a dunántúli magyar protestánsoknak a főszéke. — Maga a földesúr, Batthyány Ferenc, volt egyik főpártfogójuk. De az ellenreformáció idején a Batthyányak visszatértek az egyház kebelébe s inentől kezdve a legkatolikusabb magyar mágnások lettek. Így maradt itt ez az értékes bibliografiai gyűjtemény. A németújvári ferencesek kulturérzéke megmentette ezeket a luteránus könyveket a kötelező elégetéstől is. Ma pedig ezeknek a ritka könyveknek még a luteránusok is csodájára járnak. — Innét a Kriegsmúzeum termébe mentünk, amelyik Pater Florid szorgalmát és tudását dicséri. Csupa világháborús emlék. Hatalmas hadi éremgyűjtemény, lövegek, fegyverek, röpiratok, tábori lapok, golyójárta egyenruhadarabok és sapkák. — A szép régi plébánia templom megtekintése után gyertyát gyújtottunk és lementünk a sírboltba.

Batthyány Lászlót régi kötelékek és meleg rokonszenv fűzte a Szentferencrendiekhez. 1916-ban úgy maga, mint felesége és Ödön fia beléptek Pozsonyban Szent Ferenc harmadrendjébe s ugyanakkor Köpcsényben vendégül látta magánál a pozsonyi ferences atyákat, akikkel az ő kellemes és közvetlen modorában sokáig eldiskurált.²⁶⁾ — Este a klastrom közelében

²⁶⁾ Világposta 1931, márc. 91. old.

vacsoráltam Kneffel Dénes vendéglőjében. Magyar ember s a herceg családját jól ismeri. Sok jellemző és érdekes apróságot hallottam tőle a nemes hercegről, aki immár itt a szomszédságban örök álmát alussza.

25. A királyhű magyar mágánás.

Batthyány László herceg tántoríthatatlan királyhűségét bizonyítja az az epizód, amelyik Károly király és közte lejátszódott a restauráció megkísérlése idején 1921-ben. — A hazatérő királynak elébesiet, felajánlja segítségét és kastélyát neki. — Mikor pedig a nagyhatalmak nyomására néhány nap múlva újra távoznia kell a magyar királynak, a vonatot a körmendi állomáson ott várja a herceg egész családjával. — A gyermekek korszerint sorbaállva s a kis tisztelgő csapat élén a herceg és felesége. — A szomorú fiatal király leszáll a vonatról, melegen megszorítja hű nemesének és hitvesének a kezét. — A két férfiú mélyen meghatva egymás szemébe néz s szinte könnyekkel a szemében mondja Károly király: „Az egyetlen fénysugár ebben a nehéz órában . . .”²⁷⁾

Az országából száműzött király vonata lassan tova-gördül. Soha többé nem látták egymást . . . Az özvegy királyné egyik leghűbb tanácsadója aztán Batthyány László lett.

26. Szent László nyomdokán.

Batthyány László a védőszentek kultuszát nem tartotta csupán pusztá formaságnak. Az ő mély vallásos-

²⁷⁾ Graf Marenzi Wien Schönerer Zukunft, 1931, 632 old.

sága annyira átítatta lelkét, hogy ő a védőszentekben nemcsak pártfogókat, hanem tündöklő és követendő példákat is látott. — A köpcsényi kastély kápolnájában megtaláljuk az összes családtagok védőszentjeinek ábrázolását. Bekeretezve, megbecsülve itt vannak a gyermekek bérnálási és elsőáldozási emléklapjai. — Ami pedig magát a herceget illeti azt találjuk, hogy egész életén át védőszentjének, a „*csodatevő szent királynak*” nyomdokain törekedett haladni. — Már kis gimnázista korában gyógyítgatja beteg osztálytársait. Később orvosá lesz, csak azért, hogy annál eredményesebben szentelhesse életét az inségeseknek és a szegény betegeknek. — Tetemes költséggel kórházat állít fel Köpcsényben s azt közel két évtizeden át maga vezeti. Köpcsény azóta Burgenlandba került, de a kórházon még ma is olvasható: „*Dr. Batthyány László kórháza.*”

S aki már életében annyira igyekezett patrónusának nyomdokain haladni, halála után is teljesíteni fogja küldetését. — Tudjuk, hogy Szent László nagyváradi sírjánál évszázadok előtt mennyi csodálatos gyógyulás történt. Régi kútfők szerint sírja a vakok, a nyomorékok és betegek valóságos zarándokhelye lett. — Mint érdekes esetet említjük meg itt, hogy az állandóan súlyos fájdalmakkal kínlódó herceg 1930 június 27-én, tehát Szent László napján, igen jól érezte magát. Semmi fájdalma nem volt. Mosolyogva mondta környezetének: „*A jó Isten és Szent László máma kimenőt adtak.*” —

Batthyány László nevével kapcsolatban már most is csodálatos imameghallgatások történnek. Az özvegy hercegnéhez intézett számos levél tanúskodik erről. Sokan már most ereklyéket kérnek az elhunyt viselt ruháiból. — Nem tudjuk, nem lesz-e néhány év múlva a németújvári sírbolt jámbor zarándokok tömeges búcsújáróhelye? Miként a „*chudateueu zent királ*” nagyváradi koporsója.

Az elhunyt herceg utódját, a körmen di hitbizomány

mai urát, az elsőszülött Ödön gróf korai halála után, Isten különös rendelkezéséből szintén László hercegnek hívják. Mérnökjelölt a budapesti Józsefműegyetemen. Nemcsak nevét, vagyonát és rangját örökölte a fiatal herceg nagynevű atyjának. Egész megjelenése és közvetlen modora szerint is atyja hasonmása. — A „Budapesti Urak Mária Kongregációjában pedig ezután sem fog hiányozni a Batthyány név, mert, mint a herceg fiai Páter Kippernek kijelentették, az elhunyt óhaja az volt, hogy utána egyik fia vétesse fel magát a Kongregációba.

27. Batthyány László lelki klinikája.

A háború alatt egy főhadnaggal ismerkedtem meg, aki fesztelen beszélgetés kapcsán a következőket mondta nekem: „A háború kitörésekor banktisztviselő voltam Pozsonyban s mint tartalékos hadnagy azonnal bevonultam. 1914 szeptemberében az északi harctéren elég komoly jobbkarlövést kaptam s hazakerültem a kórházba. Minthogy csontsérülésem lassan javult, szabadságot kaptam, amelyet otthon töltöttem el. Ezalatt valami szem-bajt kaptam, amelyik csak a háborúban lett ismertté s általában ragályos conjunctivitisnek nevezték. Reggelenként mindkét szemem annyira beragadt, hogy csak langyos vízzel való huzamos mosás után tudtam a szememet kinyitni. — Ismerőseim tanácsára Köpcsénybe mentem Batthyány Lászlóhoz. Bár a baj akkor még teljesen új volt, a gróf azonnal felismerte s mint fertőzőbeteget félreállított. A rendelés végén a szememet kiecsetelte s minden másodnapra berendelt kezelésre. — Egy alkalommal több ideje volt s az ecsetelés után elbeszélgetett velem harctéri dolgokról. Igen kedves és barátságos volt. Azt kérdezte, hogy milyen vallású vagyok? Megnyerő modora, nyílt tekintete annyira hatott rám, hogy valót-

lant nem mertem volna neki felelni, bár tudtam, hogy a gróf esetleg megneheztel, mert nagyon vallásos. Én tehát mindent elmondtam. Katolikus vagyok ugyan, de nem vallásos. Anyám korán meghalt, apám pedig egyenesen vallástalan. Tíz év óta nem gyóntam. Utóljára gyóntam és áldoztam 10 év előtt gimnázista koromban. Sőt a kötelező tábori miséket nem számítva, 6 év óta szentmisén sem voltam. — Azt hittem, megszid a gróf de csak kedvesen mosolygott s néha annyit mondott: „Ejnye, ejnye!” Elmondtam azt is, hogy barátaim és tisztársaim társasága, továbbá a harctéri környezet nem alkalmas a hitbeli elmerülésre. Mindenütt borzasztóan káromkodnak s én magam is ilyen káromkodó vagyok. — A harctéren az a babona terjedt el, hogy az istenes katona hamarabb elesik. Minél jobban káromkodik az ember, annál kevésbbé fogja a golyó. — „Ejnye, ejnye!”

Aznap este a gróf meghívására résztvettem a kórházbeli katolikus ápoltak esti ájtatosságán. Maga a gróf is megjelent és igen buzgón imádkozott, ami én rám igen felemelően hatott. Egész lényét szinte átszellemültnek találtam. — Két nap múlva kaptam az utolsó ecsetelést. Szembajom teljesen elmúlt. — Csak ketten voltunk a rendelőben. „Főhadnagy úr, az ön szembaja teljesen meggyógyult.” — „Nagyon köszönöm, méltóságos uram!” „De ön még nem gyógyult meg, mondta halkan és végtelen kedvességgel. A lelkén is rágódik egy conjunctivitis. Gyógyítsa meg azt is, nagyon kérem. Csak úgy menjen vissza a harctérre. Ezt a lelki conjunctivitist majd más orvos fogja kigyógyítani.”

Lágyan csengett a hangja, mint a templom orgonája s én igen meghatva éreztem magamat, mikor meleg kézszorítással elbúcsúzott tőlem. Egy boritékot adott át, hogy abban van a lelki orvos címe. — A köpcsényi állomáson beletekintettem a boritékba. Egy Jézus Szive kép volt benne, hátán nyomtatott szöveggel és egy kis

lezárt névjegyboríték. A borítékon egy pozsonyi jezsuita páter címe. — Otthon sokáig gondolkodtam rajta, hogy mit tegyek? Végre felkerestem a jezsuita atyát, akit aztán még sokszor felkerestem. A gyóntató székben is. Mit mondjak még? Két hét múlva visszamentem a harctérre, de egész másképp, mint azelőtt. Az a lelki nyugalanság, ami azelőtt annyira gyötört, a félelem valami ismeretlen bajtól, mind, mind megszűnt. Örülni tudtam minden csekélységen és — többé nem káromkodtam. Ma napi áldozó vagyok, mióta a „hinterlandban” kaptam szolgálati beosztást. — Ez volt a hatása a gróf Jézus Szive képének.”

28. Batthyány László kálváriája.

Batthyány László keresztényi és kongreganista heroizmusa legkiválóbban 14 hónapig tartó betegsége alatt tűnik ki. — 1929 novemberében betegszik meg s állapota állandóan rosszabbodik, Isten az ő kiválasztottait nehezebb próbákra tartogatja, hogy annál több érdemet szerezhessenek. — A herceg betegsége a legfájdalmasabbak egyike. S ő ezt tudja, hiszen orvos. Őt nem lehet mint egy laikus beteget szokás, hiú reményekkel táplálni. — Az operáció nem hozza meg a kívánt eredményt s állapota rohamosan rosszabbodik. — A bécsi Löw szanatóriumban fekszik. Családja ez alatt az idő alatt állandóan a közeli Köpcsényben tartózkodik, hogy állandóan a közelében lehessenek. Úgyzólván naponta meglátogatják. A hercegné és valamelyik gyermeke majdnem mindig mellette van. — A herceg csekély megszakításokkal rettenetesen szenved, de ez vallásosságát még mélyebbé teszi. Fájdalommentes óráiban még most is vidáman enyeleg és tréfálkodik gyermekeivel. Mikor pedig nagyon szenved, még ő

vigasztalja a bánkódó családtagokat. — Megtörtént, hogy a legnagyobb kínjai közepette a kezelő orvos fájdalomcsillapító injectiót akar neki adni, de ő szelíden félretolja a pravazt: „Krisztus Urunknak a keresztfán sem adtak fájdalomcsillapító injectiót, legfeljebb epét. Én sem kérek, szenvedni akarok.”²⁸⁾

1929 novemberében épen a párisi eucharisztikus kongresszusra indul feleségével, amikor Bécsben hirtelen rosszul lesz. A professzorok megállapítják súlyos betegségét és november 27-én megoperálják. Ez a nap az évfordulója annak a jelenésnek, mikor Labouré Katalinnak megjelenik a Boldogságos Szűz. A jelenés emlékére készültek az u. n. „Csodálatos érmek”, amelyeket a herceg betegek között évek óta osztogatott. A nap tehát szerencsésnek mondható a hercegre nézve. Az operáció azonban nem hozza meg a kívánt eredményt, sőt rosszabbodás áll be. Később is megoperálták betegsége folyamán, de eredmény nélkül. A herceg conduit-listája, úgylátszik érdemekkel betelt. Isten magához kívánja őt. Szenvedéseit, melyek néha borzalmas mértékben gyötrik, szinte megelégedetten viseli. Legutolsó hónapjaiban fájdalmain kívül még egyéb megpróbáltatások is érik. Halála előtt körülbelül egy negyedévvel a hercegné igen súlyosan megbetegszik s életveszélyes operáción megy keresztül. A herceg heteken át nem látja hitvesét és súlyos aggodalmakat áll ki miatta. Egy hónappal halála előtt pedig, épen a karácsonyi ünnepek alatt, 1930-ban, egyik leánya hirtelen megbetegszik és súlyos vakbéloperáción megy át. Mindez a herceg apai szívet legsúlyosabb fájdalmai között nagy gondba ejti. — A betegre, aki egyébként soha a haláltól nem félt, nagy öröm volt, hogy annyi lelkész állandóan misézik és imádkozik érte. Az ilyen szeretetművet nagyra értékelte a herceg és ezen a

²⁸⁾ Szalézi Értesítő. 1931 márc.

téren sok öröm is érte. A betegszobában gyakran tartottak papok szentmisét. Betegsége alatt magas egyházfejedelmek látogatták meg őt. Így *Piffl* bécsi herceg-érsek, *Majláth* gróf erdélyi, *Mikes* gróf szombathelyi és *Rott* veszprémi püspökök. Némelyikök misézett is a betegszobában. Különösen *Mikes* gróf püspök látogatta meg őt gyakran. A magyarországi Szent Imre jubileum kapcsán az a nagy öröm érte a beteget, hogy *Svoy* székesfehérvári püspök engedélyével Horváth prépost az Aachenből hazahozott Szent Imre ereklyéket elvitte a herceg betegágyához s ő azokat ájtatosan ajkával illethette. — Akármennyit is szenvedett, miként Ödön fia a halálos ágyán, a herceg is Isten jóságának számtalan megnyilvánulásával készülhetett boldog halálára. 14 hónapig tartó súlyos betegsége mintegy 14 állomása volt az ő nemesen megjárt földi kálváriájának.

29. Az életszentség jegyében.

Még egészséges volt a herceg, mikor négy év előtt megkapta Ő Szentségétől nagy kitüntetését, az arany-sarkantyús rendet. Csak most halála után lesz köztudomású az a rövid párbeszéd, amelyik a hercegről Ő Szentsége és az akkori budapesti pápai nuncius, Cesare Orsenigo között lefolyt. Ő Szentsége a herceg vallási életéről érdeklődött, melyről már is sokat hallott beszélni. A nuncius így válaszolt: „*I ungheresi credono, che il principe Batthyány è un uomo santo, ma io posso assicurare la Sua Santità, che lei è anche veramente! . .*” (A magyarok szentnek tartják Batthyány herceget, én pedig biztosíthatom Szentségedet, hogy ő tényleg az is!) — Halála előtt két nappal egy igen magasrangú egyházfejedelem nagy hallgatóság előtt így szólt: „*Uraim körünkben egy szent él, ez Batthyány*

herceg! . . ." — Jezsuita atyák, akik a herceggel gyakrabban érintkeztek, szilárdan hiszik és vallják, hogy az Egyház a herceget egyszer még szentté fogja avatni. — A herceg magaviselete, hősies türelme és mély valóságossága a halálos ágyán sok látogatóját szinte megrendítette. Egy fiatalember, a herceg közeli rokona, aki nagyon is világias életet élt, a betegszobát könnyezve hagyja el s azóta szinte jámbor, Istennek tetsző életet él. Egy tudós professzor, aki az Isten fogalmát és a vallást csak a materializmus szempontjából mérlegelte, példáján indulva, most új, vallásos alapon rendezi be életét. Több protestáns előkelőség a herceget nagy emberbaráti tettei láttára a katolicizmus büszkeségének nevezi. Egy nagynevű katolikus papszerkesztő spontán így szól: *„Mikor drága hercegünk halálának hírét hallottam, első gondolatom ez volt: Egy szent halt most meg, egy szent apa, aki szent fiát követte az örökkévalóságba.”* — A csodálatos imameghallgatások most, a herceg halála után, szinte napról-napra szaporodnak. Ezeket a jelenségeket hitelességük szempontjából természetesen még csak ezután fogja az Egyház elbírálni, de a feltűnőbbeket már most is gyűjteni szükséges s lehetőleg az egyházmegye püspökének, Mikes János grófnak tudomására hozni. Néhányat felsorolunk. Egy hercegnő két ilyen meghallgatásról ír az özvegynek. Egy Sacré Coeur zárda háromról is hírt ad: Segítség egy nagy pénzinségben. Egy súlyos beteg meggyógyulása és egy ragályos epidémiától való mentesség. Egy karmelita zárda viszont egy súlyos beteg lelkész gyors meggyógyulásáról ad hírt. Mindez csak egy kis töredéke a számos esetnek, mikor a gyógyító orvosherceg még halála után is gyógyít. — Megindulva olvassa az ember azt is, mikor a herceg halála előtt végrendelkezik. Hogy neki vagyona van és nagyértékű kincsei, arról elfeledkezik. Mindent a feleségére bíz. Ellenben, mint legnagyobb kincsét tekinti azt a kongre-

gációs érmet, amelyet Weiser jezsuita atyától kapott annak halálos ágyánál. Ezt a tanítóját mindenekfelett szerette. Az érmet, mely alig egy-két fillért ér földi szempontból bírálva, a feleségének hagyja. Egy lurdi Máriakép, melyet szintén Weiser atyától kapott, második nagy kincse. A nevezett jezsuita atya ezt halála előtt a következő szavakkal adta át a könnyező hercegnek: „*Ez előtt a kép előtt imádkoztam éretted mindennap!*” Ez a kép is ott volt a herceg halálakor, a szobában. — Batthyány Lászlónak példás volt élete, példás volt a halála is. *Hitvalló* volt egész életében s betegségének fázisaiban még a *vértanúság* kritériumait is megtaláljuk, mikor annyiszor operálták: *A kést, a vért és a borzasztó fájdalmakat*, melyeket betegsége okozott. Ha utolsó óráit szemléljük, meggyőződünk róla, hogy így csak egy szent halhatott meg. — Ödön fia emléke még halálos ágyán is foglalkoztatta s — hír szerint — utolsó napján halkán elénekelte még egyszer Ödön gróf szép dalát, amelyik immár nála is aktuális lett (Hová én lelkem, hová?):

„Und du meine Seele, wohin, wohin?
Hoch über die Wolken hinauf;
Dort nimmt mich, weil, ich müde bin,
Die ewige Liebe auf!“²⁹⁾

30. A szanatóriumban.

Kalocsai diákéveit leszámítva Batthyány László úgyszólván egész életét Nyugatmagyarországon élte le. Itt született, itt voltak birtokai, itt volt szűkebb hazája. Ebből magyarázható, hogy főiskolai tanulmányait is a közeli Wienben végezte. — Ebből semmi következte-

²⁹⁾ Die Fahne Mariens, 1931, 132 old.

tést nem lehet vonni magyar hazafias meggyőződésére, mert éppen Batthyány Lászlóról köztudomású, hogy törhetetlen és nyakas magyar ember volt, u. n. kemény „*Batthyány koponya*.” A „*nyugati magyar*” (Westgrenzler) olyan önálló nemzeti típus, mint Rákóczy katonái, a felvidéki magyarok. Amik a felvidéknek az Andrássyak, Csákyak és Zichyek, itt nyugaton ugyanazok a Batthyányak, Eszterházyak, Nádasdyak, Széchenyiek, stb. A nemzeti szellemnek évszázados irányítói, sokszor őrei, hősei, sőt vértanui. Szerepük talán fontosabb amazokénál, mert a központosító császári germanizálás legerősebb hullámaait itt a Lajtánál ők tartották fel és verték vissza.

Batthyány László a közeli Wien orvosprofesszorai-val tanulmányai és hivatása révén bizalmas viszonyt tart fenn. Mikor súlyos betegsége erőt vett rajta, a bécsi Löw szanatóriumba vonul, hogy a sebész professzorok közelében lehessen. A tulajdonos itt régi ösmerőse, az igazgatófőorvos (Medizinalrath) volt egyetemi hallgató-társa. A herceget különös figyelemmel kezelik. A Löw szanatórium egyik legelőkelőbb magángyógyintézete az osztrák fővárosnak. — Teljes egy évet töltött itt a herceg, ami persze tetemes költségbe került.

Az intézet hatalmas négyemeletes palota az Alsergrundon, a Mariannengasse 20 szám alatt. Az Alsergrund Wien Quartier Latin-ja. Ebben a kerületben van az úgyszólván az összes orvostani intézetek, az Allgemeine Krankenhaus, a klinikák s közelben az egyetem. Batthyány Lászlót kedves egyetemi emlékek fűzték ide. — Felkerestem a szanatóriumot, Batthyány László türelmesen viselt szenvedéseinek utolsó állomását. A tulajdonos huga, aki a felvételi irodát vezeti, szívesen fogad és bekalauzol az igazgató főorvos irodájába. Kellemes modorú idősebb úr a Medizinalrath. A hercegnek orvosnövendék korában hallgatótársa. Sok apró részletet mond el a hercegről s megerősíti a hírt, hogy

a herceg következetesen visszautasította a fájdalmai ellen felajánlott morfiumos, és más narkotikus injekciókat. — Szerettem volna a herceg kezelőorvosával, dr. Sottig Károllyal beszélni, de sajnálatomra éppen nyári szabadságát töltötte s nem volt a szanatóriumban. — A herceg szobáját sem láthattam, mert jelenleg is el van foglalva s egy igen előkelő nevű magyar főúr fekszik benne betegen. — A szanatórium orvosai csodálattal beszélnek arról a hősie türelemről, mellyel a herceg rettenetes fájdalmait panasz nélkül elviselte. „Er litt geduldig, wie ein wahrer Heiliger!”

31. A herceg gyóntatója.

A bécsi Jézutársasági rendház canisiusgassei épületében szorgos irodalmi munkája közepette kerestem fel a „*Fahne Mariens*”, (Mária Zászlója) szerkesztőjét. Ő írta lapjában a hercegről az első terjedelmesebb közleményt, amely most füzet alakjában is meg fog jelenni. — A cikk adatai igen érdekesek, mert P. Albert Boegle S. J. személyes érintkezésben gyűjtötte össze a hercegről impresszióit s a herceg lelkivilágának megítélésében neki elsőrangú szerep jut. Ő volt ugyanis a herceg gyóntatója egész betegsége alatt. Kívül azon a határon, melyet lelkészi és gyóntatói hivatása egy papnak előír, a keresztényi és hitvallói hősiesség olyan mértékét tapasztalta a hercegnél, amelyet már emberfölöttinek kell nevezni. Ezt szóval és írásban minden egyházi fórum előtt megerősíteni kész. — A finom modorú tudós jezsuita igen örült, hogy magyar részről én is foglalkozom a herceg biográfiájával. Prézesünket P. Kippert jól ismeri. Valamikor teológiai hallgatótársa volt s igen csodálkozott, mikor azt hallotta, hogy magyarul éppen olyan tökéletesen beszél, mint

németül és franciául. Egyben készségesen felajánlotta szolgálatait a Budapesti Urak Mária Kongregációjának, ha a herceg kanonizációja ügyében az egyházi főhatóságoknál lépéseket óhajt tenni. Neki magának is sok használható adat áll rendelkezésére. Búcsúzáskor ezeket a jellegzetes szavakat mondta: „*Mint pap és gyónató csak azt mondhatom, hogy Ő Főméltósága úgy életében, mint halálában szentként viselkedett!*” . . .

32. Kongreganista halál.

1931 január 22. Csütörtök van, a golgotai péntek vigiliája. — Künn zord tél. Idebenn haldoklik a szegény betegek napsugaras tavasza. — A nagy beteg herceg utolsó óráit éli. Ma már korán ébren van. Fájdalmai nem hagyják pihenni. Már hajnali négy órakor halk hangon az Officiumot kéri s elimádkozza azt, mint már évek óta mindennap. Máskor nem szokta ilyen korán elvégezni, de ő már tudja, hogy este nem lesz rá módja többé. — Már csak nagyon halkán, tört hangon beszél. Imádság után családjá tagjaival vált néhány szót. Amit szavakba már nem tud önteni, jóságos tekintete, amellyel könnyező gyermekeire réved, árulja el. — Nagy szenvedései mellett is minden szava elárulja a lelki nyugodtságot, mellyel Istenéhez készülődik. — Venio Domine!

Halk hangon hitvallást tesz, de nyomban rá elveszti eszméletét s így marad estig. — Magához tér s nyomban az órára esik tekintete. — Egynegyed nyolcra jár az idő. Ez az az idő, amikor mindennap elimádkozza a rózsafüzért. — Fakó, gyenge kezeire fonja most a rózsafüzért és halkán kezd imádkozni. — Meggyújtják a gyertyákat s a feldiszített Mária oltár elé térdelnek gyermekei és a hercegné. — Csendesen imádkoznak. — A kongreganista utolsó imája itt a

síralom völgyében. A következőt már odafenn rebegi. — Lágy, gyenge fénnel lobognak az oltár gyertyái. Egy-egy sugár a türelmes szenvedő sápadt arcára téved. — Az imádkozó herceg hangja mindig halkabb lesz s elhaló tekintete egy sóhajtás kíséretében a Szűzanya szobrára esik. — Szemei észrevétlenül lecsukódnak. — Az imának vége van. — Felesége és gyermekei csendes zokogását már nem hallja többé. — Buzgó kongreganista lelke már útban van, angyalszárnyakon, a magasság felé. . .

Mikor halálát közeledni érezte — írja a „*Fahne Mariens*” — gyermekeit kiküldte a szobából, hogy nagy fájdalukat kimélje s csak felesége és László fia maradtak benn, de a gyermekek újra visszajöttek, mikor atyjuk eszméletét elvesztette s zokogva imádkoztak az ágy körül. Mikor aztán 10 óra felé az orvos halk hangon megállapította, hogy a szív verni megszűnt, a hercegné csendesen, keresztényi megadással így szólt a síró árváknak: „*Gyermekek, apus már a jó Isten-nél van!*”

33. A temetés.

A katolikus világ, az ország és Vasvármegye nagy halottját a Löw szanatóriumból, Bécsben, az ottani Alserkirchébe vitték át, ott beszentelték és szombaton, január 24-én, koporsóját autóra tették. A koporsó, a család autóinak kíséretében, aznap este 10 órakor érkezett meg a körmendi várkastélyba, ahol az elhunytat az uradalmi tisztikar és a kegyurasági pap-ság fogadta, mély csendben, de elszorult szívvel. — Akik nem értek el a várkastély udvarán, kint a kapu előtt álltak sorfalat. Nemcsak az előkelők gyásza volt ez, hanem a szegényeké is. Sok-sok régi páciense a

hercegnek törülgette csendesen lepergő könnyeit. Meghalt a nagy jótevő, akinek kezenyomán annyi meggyógyulás, annyi testi és lelki vigasztalás fakadt. — Töpörödött anyókák szárítgatták szemöket fakó kötényükkel egy-egy mély sóhajtás kíséretében s halkan hangzottak spontán feljajdulások: „Jaj Istenem! Szegény, áldott jó herceg úr! . . . Miért is halt meg ilyen korán?” — Másnap, vasárnap reggel Fuchs Ferenc esperes csendes misét mondott. Utána pedig egész nap tartott a körmendiek zarándoklása a koporsóhoz. — Cserkészek és levonték álltak itt díszőrséget. — Hétfőn délután kezdődött a temetési szertartás. Ezrekre menő közönség gyűlt össze. Messze vidékről és a környékről számos küldöttség jelent meg. A szertartás előtt és után a Körmeni Iparosdalárda, a Szombathelyi Dalosegyesület és a Máv. énekkar énekelt meghatóan szép gyászdalokat. — A körmeni beszentelést dr. *Tóth József* nagyprépost, *Horváth Lajos* prépost, az ifjan elhunyt *Ödön* gróf nevelője assisztenciájával maga *Mikes János* gróf, szombathelyi megyéspüspök, a család és az elhunyt herceg régi bizalmas barátja végezte. — Koszorút küldtek és képviseltették magukat *Zita* özvegy királyné, *Ottó* királyfi, a kormány, a főrendiház, Vas- és Zalamegyék, a honvédség, a papság és számos egyesület. — Közel százötven koszorú és több, mint 500 részvétsürgöny érkezett. Ezek között *Horthy Miklós* kormányzó és *Serédi Jusztinián* hercegprímás kondolenciája. — Másnap, kedden, január 27-én reggel vitték a holttestet Németújvárra, a családi sírboltba, ahol a beszentelést ugyancsak *Mikes* gróf püspök végezte. — A temetést itt is megható részvét kísérte, úgy az osztrák hatóságok, mint a lakosság részéről. — A holttestet itt a Szentferencrendiek templomában ravatalozták fel délszaki növények között. — A gyázmise és gyászszertartás után levitték a koporsót a templomalatti sírboltba s ott az oltár baloldalán helyezték el elsőszülött

fia, Ödön gróf mellé. — A kriptá bezárult a herceg koporsója felett, de ugyanakkor örökre megnyílt szép emlékének varázsos tárháza, melyből tisztelői időtlen időkig meríthetnek. S ha áldott keze többé gyógyítani nem is fog, égi közbenjárása még sok-sok testi és lelki sebet fog behegeszteni. — *Post mortem vita nova.*³⁰⁾

Németujvárott csak a testét temették el, emléke és lelke itt maradt közöttünk.

„Was wir bergen in den Särgen
Ist ja nur das Kleid,
Was wir lieben, ist geblieben,
Bleibt in Ewigkeit! . . .“

34. A németujvári Batthyány-sírbolt.

Miként Bécsben a kapucinusok a halott Habsburgokat, itt Németujvárott a ferencrendiek őrzik a halott Batthyányakat. — A templomalatti sírbolt két boltozatos teremből és egy fülkéből áll. A nagyobbik terem teljesen sötét. Itt égő gyertyával járunk. Itt fekszenek a legrégibb Batthyányak a XVII-ik század közepétől kezdve.

II. Adám gróf és hitvесе, Strattmann Eleonóra grófnő, a későbbi hercegi hitbizomány alapítói (1692). — *Károly herceg, a nagy hadvezér, aki már 18 éves korában tábornok lett s annyiszor megverte a törököket. Hatalmas bronz szarkofágja művészi kivitelű és szinte a bécsi császárokéra emlékeztet.* — *Lajos gróf, Magyarország utolsó nemzeti nádora.* — A legújabb időkből itt van koporsója az 1914-ben elhunyt *Ödön hercegnek, a hitbizomány előbbi urának és Vilmos grófnak, Nyitra utolsó püspökének, akit a csehek száműztek.* — A sírbolban összesen vagy 35 tagja pihen a Batthyány családnak. Nők és férfiak. Akik nem itt pihennek, azoknak urnában legalább a szívük van itt a

³⁰⁾ Vasvármegye 1931. febr.

falak mentén elhelyezve. — Nincs itt *Lajos* gróf miniszterelnök, a szabadságharc vértanúja, aki a budapesti mauzoleumban pihen és *József* gróf, a hercegprímás (†1799), aki Esztergomban nyugszik.

A félhomályban derengő középső terem koporsóit elhagyva elérjük a bejáratí lépcső melletti fülkét. Itt virággal feldíszített oltár van. Az oltár két oldalán, két érckoporsó. A baloldalon *Batthány László* hercege, a jobb oldalon fiaé, *Batthány Ödön* grófé, a „*Szüzanya kis karmesteréé*.” — Pater Leser Gracián halkán mondja nekem, kik laknak itt. — Meghatottan térdreereszkedünk s néma imába öntjük kegyeletes emlékezésünket. — Miként a boldogok és szentek erekyéit szokás, önkéntelenül ajkammal illetem a koporsókat. — Amint a lépcsőn felmegyünk, még egyszer visszatekintek a fülke koporsóira. Friss virág van rajtuk s a rácsos ablakon napsugár lopja be magát. Ott játszadozik a virág-szirmokon. Így illik. Az egyik, az apa, napsugara volt a szegény betegnek, a másik, a fia, napsugara volt szüleinek és testvérkéinek.

De hiszen ott fenn, ahol halhatatlan lelkük most repdes, mindennél ragyogóbb, az örök napsugár fényében tündökölnek.

35. Végző.

*Batthány László*nak *Ödön* fiáról írt Emlékezésének előszavában ezeket írja: „Amidőn elhatároztam, hogy legidősebb fiamnak, kedves *Ödön*nek utolsó szavait megörökítem, nem az a gondolat vezérelt, hogy róla dicsérő éneket zengjek . . .” — Erre *Ödön* grófnak az ő *Szentimrei* élete után igazán nem volt szüksége. — De hatványozott mértékben nincsen szüksége erre a dicshimnuszra atyjának se. — Nekünk van arra szükségünk, hogy áldozatos, katolikus élete mindenkor példának ragyogjon előttünk.

Ez volt nálam is a cél, amiért rövid vonásokban körvonalaztam gyönyörű élettörténetét. — Más egyéb hiú, vagy önző földi becsvágy nem vezérelt. — Még csak köszönő szót sem várok senkitől. Conscia mens recti . . .

Mialatt ezen a kis munkán dolgoztam, szinte úgy éreztem mindig, hogy egy erdei Szűz Mária kép előtt imádkozom s a kép tövébe leteszem azt a szerény csokrot, amit mezei virágból gyűjtöttem. — Bizonyára vannak szebb virágok is, mint az én egyszerű kis munkám, de hiszen a Magasságbeli nem a csokrot, hanem a szándékot nézi. — Mi magyar katolikusok, Batthyány Lászlónak sokkal tartozunk. A Budapesti Urak Kongregációja még többel.

Ez a szerény kis csokor csak egy virág legyen az ő koporsóján. — Egy prózában elmondott „*Dal a jó emberről.*”

Das Lied, das aus der Kehle dringt, ist Lohn, der reichlich lohnet . . .”

A magyar kongregációk zászlaján már sok nagy, sőt igen nagy név ragyog. A Batthyány László neve pedig mindig a legelső között fog ragyogni.

Batthyány Lászlóról eddig csak rövid ujsággözlémények jelentek meg. Azok is javarészt külföldön és német nyelven. — Egy félév múlt el csak a halála óta. Ez pedig történelmi távlatnak kevés. — Fognak Róla később vaskos kötetek megjelenni, bő illusztrációkkal, amelyekhez én nem juthattam. Fel fogják tární apró részletekig az Ő nagy életét.

Alakja az évekkel mindinkább nőni fog, nagy jelleme mindig csodálatosabb lesz, szent élete mindinkább tiszteletgerjesztőbb, míg el nem éri az oltár magasságát, melyen mi kongreganisták, az Ő képét, aki a miénk, a testvérünk volt, látni szeretnők . . .

Amen.

TARTALOM.

Előszó.	5
Bevezetés	9
A Batthyány nemzetség	13
Németújvár, a Batthyányak sasfészke.	16
Gyermekkora	18
A főiskolán.	19
A köpcsényi várkastélyban	21
A körmendi kastély	25
A sokoldalú herceg	27
Az életvidám herceg	29
Dr. Batthyány László, az orvos	30
Batthyány a szemész és műtő.	32
A községi orvos	34
A herceg magánéletéből	35
A megadózott jótékonyosság	39
A hálás páciensek.	40
Batthyány László, a lelkek orvosa	40
Imádság, mint orvosi honorárium.	42
A kápolnában.	43
Magdolna nővér O. S. B.	44
A hercegasszony	47
A herceg, mint családapa.	48
A „Szűzanya kis karmestere“.	51
Batthyány Ödön gróf halála	52
A németújvári Szentferencrendi zárda	54
A királyhú magyar mágnás	56
Szent László nyomdokán.	56
Batthyány László lelki klinikája	58
Batthyány László kálváriája	60
Az életszentség jegyében	62
A szanatóriumban.	64
A herceg gyóntatója	66
Kongreganista halál	67

A temetés.	68
A németújvári Batthyány sírbolt	70
Végszó	71
Tartalom	73
Névmutató	75

NÉVMUTATÓ.

Aachen	62
Ajtay dr.	31
„Allotria klub“	18
Andrássy	65
Apponyi Albert gr.	15
Bartunek János	30, 33
Batthyány Anna gr.	23
Batthyány Ádám gr. I.	13, 14
Batthyány Ádám gr. II.	14, 70
Batthyány Benedek, budai várnagy	13
Batthyány Blanka gr.	23
Batthyány Boldizsár boszniai bán	13, 14
Batthyány Ferenc gr.	43, 44
Batthyány Ferenc horvát bán,	13, 14, 16, 55
Batthyány Franciska gr.	23
Batthyány Gáspár br.	13
Batthyány György. I.	13, 17
Batthyány György br. II.	13
Batthyány Ignác gr. püsp.	14
Batthyány Iván gr. id.	53
Batthyány Iván gr. ifj.	43
Batthyány József gr.	23, 43
Batthyány József gr. főisp.	15, 18
Batthyány József gr. hercegpr.	14, 71
Batthyány Károly gr.	43, 44
Batthyány Károly József hg. tábornagy	14, 70
Batthyány Kázmér gr. főispán	15
Batthyány Lajos gr.	14
Batthyány Lajos gr. nádor	14, 70
Batthyány Lajos gr. minisztereln.	14, 71
Batthyány Lilly gr.	23, 53
Batthyány Ludovika gr.	18
Batthyány Margit gr.	23

Batthyány Ödön gr.	23, 26, 28, 30, 35, 43, 48, 51, 52, 64,	71
Batthyány Péter		13
Batthyány Tivadar gr. miniszter		15
Batthyány Tivadarné gr. özv.		19
Batthyány Vilmos gr. püsp.		14, 70
Batthyány Zsigmond gr. ifj.		23
Batthyány-Strattmann László hg. ifj.		23, 43, 58
Batthyány-Strattmann Lászlóné hg. özv.	23, 32, 35, 47, 61,	63
Batthyány-Strattmann Ödön hg.		70
Bazilissza, szent.		10
Berg		22
Bethlen Aladárné gr.		19
Bezerédy		22
Boegle Albert S. J.		66
Budapesti Urak Mária Kongregációja	4, 5, 7, 8, 12, 24, 58,	67
Campbell prof.		33
Cilley Ulrik		22
Coreth Károly gr. táborn.		47
Coreth Lilly gr.		31, 44, 45
Coreth Mária Terézia gr.		47
Coreth Miksa gr.		23
Csákány		17
Csáky		65
Draskovics gr.		16
Dunakiliti		18
Eiselsberg prof.		33
Esterházy		65
„Fahne Mariens“	9, 28, 31, 43, 44,	50
Florid P. O. S. F.		55
Forain		7
Fuchs Ferenc esp.		26, 69
Grosz Emil prof.		33
Güssing		16
Haynau		14
Hochschule für Bodenkultur		19, 27
Hort		20
Horthy Miklós korm.		69
Horváth Lajos prép.		62, 69
Hunyady János		22
Inigos Loyola gr.		49
Julián, szent		10
Kalocsai Jezsuita Kollégium		18, 29, 64
Karlsburg		18
Károly IV.		56
Kipper Károly S. J.	7, 12, 38, 58,	66

König P. S. J.	51, 54
Köpcsény	10, 11, 20, 21, 31
Köpcsényi kórház	41, 58
Körmend	10, 16, 25, 31, 43, 68
Labouré Katalin	61
Leser Gracián P. O. S. F.	54
Listius János br.	24
Liszi László br.	22
Loyola Inigos gr.	49
Lőw szanatórium.	27, 50, 60, 65
Ludger, szent	11
M. Magdolna nővér O. S. B.	44
Majláth gr. püsp.	62
Marenzi L. gr.	18, 28, 56
Mária Terézia.	14
Mikes János gr. püsp.	62, 63, 69
Nádasdy	65
Neugebäude	14
Németújvár	16
Németújvári ferences zárdá	54
Németújvári grófok	16
Németújvári sírbolt	70
Ocskay	22
Officium parvum B. M. V.	38, 67
Oroszlámos	20
Orsenigo Cesare	62
Ottó trónör.	69
Örsi de Kövágóörs	13
Örsy Ferenc	17
Örsy György	17
Pálffy Béláné gr. özv.	19, 21, 24, 28, 37
Pálffy Sándorné gr. özv.	19
Piffel Fr. hercegés.	62
Pinkamindszent	16
Pirquet prof.	33
„Rábavidék“	27, 30, 34, 43
Rott püsp.	62
Rudolphina egyetem	19
Saez Marina ögr.	49
„Schönere Zukunft“	18, 28, 56.
Serédi Jusztinián hercegpr.	69
Sipos Antal	27, 30
Sottig Karl dr.	66
Strattmann Eleonóra gr.	14, 70
Svoy püsp.	62

„Szalézi Értesítő“	61
„Szegények doktora“	42
Szentbenedeki „regulák“	12, 46
Szent Ferenc, assisi	37, 55
Szent Ferenc, szalézi	37
Szent Ignác, loyolai	50
Szent Imre	62
Szent László	56
Szent Paskál, bayloni	37
Széchenyi	65
Tóth József nagypr.	69
Trianon	23
„Vasvármegye“	70
„Világposta“	15, 32, 34, 39, 45
Weiser P. S. J.	64
Zichy	65
Zita királyné	56, 69

KORDA R.-T.
NYOMDÁJA,
BUDAPEST.